

Surrogatmoderskab

En analyse af de juridiske muligheder for surrogatmoderskab i Danmark og problematikkerne herved

Juridisk kandidatspeciale
Aalborg Universitet
2019

Af Cecilie Julie Jensen
Studienummer: 2014-3355

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	4
2. Problemformulering, emneafgrænsning og metode- og kildeovervejelser	6
2.1 Problemformulering.....	6
2.2 Emneafgrænsning og præsentation af specialets fremstilling.....	6
2.3 Metode- og kildeovervejelser.....	8
3. De forskellige typer af forældreskab	11
4. Fastlæggelse af forældreskabet	13
4.1 Fødselsanmeldelse og moderskabet.....	13
4.2 Registrering af faderskab.....	13
4.3 Indfødsret når barnet er født i udlandet.....	13
5. Forældrenes forpligtigelser og beføjelser	15
5.1 De juridiske forældres forsørgelsespligt.....	16
5.2 Forældremyndighedsindehavernes omsorgspligt og beføjelser til at træffe afgørelser om barnets personlige forhold.....	17
6. Surrogati-arrangementer i Danmark	19
6.1 Den sociale mors mulighed for at registrere sig som barnets retlige mor.....	21
6.2 Overførsel af forældremyndigheden.....	22
6.2.1 Barnets bedste og retten til familieliv.....	25
6.2.2 Økonomisk vederlag for surrogatmoderskab.....	27
6.3 Stedbarnsadoption.....	29
6.3.1 Barnets bedste.....	32
6.3.2 Forbud mod at yde eller modtage vederlag.....	33
6.3.3 Forbud mod at yde eller modtage hjælp til formidling af surrogatmoderskab.....	35
7. Delkonklusion	38
8. Surrogatmoderskab set i et europæisk menneskerettighedsperspektiv	40
8.1 Retten til privatliv og familieliv i EMRK artikel 8.....	40
8.2 <i>Menesson mod Frankrig og Labassee mod Frankrig</i>	43
8.2.1 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols retlige vurdering af sagen.....	44
8.2.2 Legitime formål.....	44
8.2.3 Nødvendigt i et demokratisk samfund.....	45
8.2.4 Forældrenes ret til familieliv.....	46
8.2.5 Børnenes ret til privatliv.....	47
9. Overvejelser i forbindelse med surrogatmoderskab og barnets bedste set i lyset af de danske regler, dansk praksis og de udvalgte EMD-domme	48
9.1 <i>Barnets bedste</i>	49
Konklusion	55
Abstract	58

Litteraturliste 60

1. Indledning

Når en kvinde indvilliger i en aftale om at blive gravid med det formål, at hun skal føde et barn, som hun overdrager til anden ved fødslen, er der tale om surrogatmoderskab, også populært kaldt rugemoderskab. Der er ingen lov, der forbyder surrogatmoderskab, hvorfor det efter dansk ret, er lovligt at være surrogatmoder for et par.¹ Som følge af kombinationen af et stigende antal ufrivilligt barnløse og teknologiens udvikling, der muliggør behandlinger som kunstig befrugtning, er surrogatmoderskab blevet mere attraktivt.² Der findes ingen statistikker over, hvor mange børn der hvert år kommer til verden, som følge af en surrogatmor, men Det Ethiske Råd fastslår, at tallene er stigende.³ Danske par tager både til udlandet og får arrangementerne etableret, hvor der ofte er penge involveret, men de sker også herhjemme blandt venner og familie. Muligheden for IVF-behandling, populært kaldt reagensglasbehandling, der i dag gør det muligt for en surrogatmoder at føde et barn, hvor det ufrivillige barnløse par begge er genetiske forældre til barnet, er en mulig årsag til, at det er attraktivt at vælge surrogatmoderskab.⁴ Den danske lovgivning begrænser og ulovliggør på nogle punkter ufrivillige barnløses muligheder for at få et barn som følge af surrogatmoderskab, hvorfor mange par vælger at tage til udlandet for at få etableret et sådan arrangement.⁵ I nogle lande er kunstig befrugtning af surrogatmødre med en andens kvindes æg lovligt og som følge af efterspørgslen på surrogatmoderskab har internettet muliggjort, at ufrivillige barnløse nemt kan finde frem til fertilitetsklinikker og mulige potentielle surrogatmødre. Ligeledes har billige flyrejser gjort det nemt at rejse til lande, der muliggør disse behandlinger.⁶

De første regler om surrogatmoderskab blev indført i Danmark tilbage i 1980'erne.⁷ Det er dog først de senere år, at den danske lovgivning for alvor har voldt problemer i praksis. Efter dansk lovgivning er det ikke den sociale mor, det vil sige den kvinde der indgår en aftale om surrogatmoderskab med sin partner, der er juridisk forælder til barnet. I stedet er det surrogatmoderen, der har født barnet. Dette giver anledning til nogle juridiske overvejelser om, hvorvidt den danske lovgivning er

¹ Ankestyrelsen, 2014. BET nr. 1350 af 1998 pkt. 4.5

² Madsen, 2005. U.1989B.191

³ Det Ethiske Råd, 2013, s. 50. Det Ethiske Råd, 2015

⁴ Det Ethiske Råd, 2013 s. 51. Det Ethiske Råd, 2015. U.1989B.191

⁵ BET nr. 1350 af 1998 pkt. 4.5. Det Ethiske Råd, 2013 s. 54. LLF nr. 164 af 1985-1986 alm. bem til pkt. 5 a-d

⁶ Det Ethiske Råd, 2013 s. 51

⁷ Lov nr. 326 af 1986. LLF nr. 164 af 1985-1986 alm. bem til pkt. 5 a-d. TFA2019.99 afsnit 4.1

forbundet med nogle problematikker, som stiller den sociale mor og surrogatbarnet i en usikker position. Disse mulige problematikker har ledt til stor mediebevågenhed på området de sidste par år, hvilket har medført en debat om hvorvidt lovgivningen skal ændres.⁸

Dette speciale har til formål at belyse, hvordan surrogatmoderskab kan etableres i Danmark samt undersøge, hvilke problematikker, der er forbundet hermed. Formålet er endvidere at undersøge, hvordan det er muligt at indgå aftaler om surrogatmoderskab uden at overtræde den danske lovgivning, og hvilke muligheder en social mor har for at få forældremyndigheden og blive retlig anerkendt som mor til et barn, der er født i et surrogati-arrangement. Ligeledes er der gjort nogle overvejelser, om den danske lovgivning er til barnets bedste.⁹ Disse spørgsmål danner rammen for specialets fremstilling.

⁸ Mansø, 2019

2. Problemformulering, emneafgrænsning og metode- og kildeovervejelser

2.1 Problemformulering

Formålet med dette kandidatspeciale er at belyse, hvilke muligheder, der er for at indgå surrogatarrangementer i Danmark og hvilke problematikker, der er forbundet hermed. Dette danner grundlag for følgende problemformulering:

Hvilke muligheder har et barnløst par for, at indgå aftaler om surrogatmoderskab i Danmark og hvilke juridiske problemstillinger, kan der opstå i forbindelse med et sådant arrangement set ud fra den sociale mors synsvinkel?

2.2 Emneafgrænsning og præsentation af specialets fremstilling

Temaet surrogatmoderskab og problematikkerne herved er et bredt område, der giver anledning til undersøgelse af adskillelige juridiske problemstillinger. Der følger derfor her en afgrænsning af, hvilke områder, der behandles i specialet.

Inden mulighederne for indgåelse af surrogatmoderskab og de problematikker, der er forbundet hermed, er undersøgt, er det relevant at redegøre for, hvilke forskellige typer af forældreskab der findes, da de har betydning for, hvilke forpligtigelser og beføjelser en forælder har over et barn. Dette er behandlet i afsnit 3. Det er ligeledes relevant at redegøre for fastlæggelse af forældreskabet, hvilket er behandlet i afsnit 4. Da det i specialet er undersøgt, hvilke juridiske problemstillinger, der kan opstå i forbindelse med et surrogatarrangement set ud fra den sociale mors synsvinkel, er det primære fokus, at undersøge moderens retstilling og fastlæggelsen af moderskab. Der er i specialets fremstilling derfor kun i korte træk redegjort for registrering af faderskab, da det ikke giver anledning til problematikker i praksis og spørgsmålet om fastlæggelse af faderskab ikke tjener til besvarelsen af problemformuleringen. De forskellige måder at anerkende et faderskab på efter børnelovens regler, er i specialets fremstilling derfor ikke undersøgt.

I afsnit 5 er forældrenes forpligtigelser og beføjelser efter forældreansvarsloven undersøgt, da disse har betydning for, hvilke rettigheder en retlig forælder har over et barn. Forældrenes forpligtigelser og beføjelser er ligeledes blevet undersøgt for at belyse, hvilke problematikker der opstår, når en

social mor hverken er forældremyndighedsindehaver eller retlig forælder til et barn født i et surrogati-arrangement. Anden lovgivning som arveloven, børnebidragsloven og værgemålsloven er ligeledes nævnt i specialets fremstilling med det formål, at belyse at andre regelsæt også har betydning for forældres pligter og rettigheder. En nærmere uddybelse inden for disse retsområder er ikke behandlet.

I afsnit 6 er der lavet en analyse af etableringen af surrogati-arrangementer i Danmark. Et surrogati-arrangement kan indgås på flere forskellige måder. Der er i specialets fremstilling taget udgangspunkt i et dansk barnløst par, der indgår en aftale med en surrogatmoder, hvor mandens sæd anvendes som led i etableringen af graviditeten, således at han er genetisk beslægtet med barnet surrogatmoderen føder. Der er ikke sondret mellem, hvorvidt surrogatmoderen er af dansk oprindelse eller ej, da de danske regelsæt finder anvendelse, når det danske par har bopæl i Danmark og familielivet med barnet etableres her i landet. I underafsnittene i afsnit 6 er det undersøgt ud fra gældende dansk lov og praksis, hvorvidt en social mor kan registreres som retlig mor, om hun kan få del i forældremyndigheden, og om det er muligt for hende at stedbarnsadoptere et barn, der er født i et surrogati-arrangement. I afsnittene belyses hvilke muligheder, problematikker og begrænsninger, der er forbundet hermed. Specialet har til formål at analysere behandling af forældremyndighedssager og sager om stedbarnsadoption ved Familieretshuset og Familieretshusets godkendelse af overførsel af forældremyndighed og stedbarnsadoption. En undersøgelse af klagemuligheder og behandling af forældremyndighedssager og stedbarnsadoptionssager ved Familieretten og Ankestyrelsen er fravalgt i specialet, på baggrund af specialet begrænsede omfang. Som følge af, at stedbarnsadoptionen er blevet belyst, er andre former for adoption ikke inddraget i specialet, da de ikke anses for relevante for betydningen af surrogatmoderskab.

I afsnit 8 er surrogatmoderskab i et europæisk menneskerettighedsperspektiv blevet undersøgt. Her er der redegjort for retten til privatliv og familieliv. Ligeledes er der foretaget en analyse af to sager fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, der vedrører registrering af forældreskab af børn født i surrogati-arrangementer. Sagerne er behandlet samlet, da de omhandler samme problemstilling og er belyst med det formål, at sætte fokus på EMDs vurdering af sager om surrogatmoderskab. Som en afrunding på specialet, er der i afsnit 9 gjort nogle overvejelser i forbindelse med barnets

bedste, set i forhold til dansk lovgivning, dansk praksis og udfaldet af EMD-dommene. Disse overvejelser har til formål at belyse mulige problematikker om barnets bedste, som har givet anledning til den omdiskuterede mediedebat om aftaler om surrogatmoderskab de seneste par år.

2.3 Metode- og kildeovervejelser

Med dette kandidatspeciale er det blevet belyst, hvilke muligheder, der efter dansk lovgivning er for at indgå aftaler om surrogatmoderskab, og i givet fald, hvilke juridiske problemstillinger, kan der opstå i forbindelse med et sådant arrangement, herunder en social mors mulighed for at blive forældremyndighedsindehaver og retlig anerkendt som mor til det barn, der er født i et surrogati-arrangement. Formålet med specialet var at undersøge, hvad der er gældende ret på området. For at analysere, beskrive og dermed udlede retstilstanden, er den retsdogmatiske metode blevet anvendt.¹⁰

Ved brug af den denne metode fastlægges de relevante retskilder og anvendelsen heraf. Surrogatmoderskab er et retsområde, der er lovreguleret. I dette speciale er de gældende regler på området analyseret, ved at undersøge relevante love og lovebekendtgørelser. Ligeledes er lovens forarbejder og de afgivne betænkninger blevet brugt, med det formål at undersøge, hvad tankerne bag den gældende lovgivning er. Forarbejderne er i sig selv ikke en retskilde, men er en kilde, der bruges til forståelse af loven ved fortolkningstvivil.¹¹ Desuden er der brugt vejledninger, der har til formål at belyse hvordan behandling af sager i praksis fungerer. Vejledninger er ikke en bindende retskilde, men et fortolkningsbidrag til hvordan ministerierne har tænkt, at loven skal forstås.¹²

Til at understøtte hvad der er gældende i dansk lovgivning, er der brugt retspraksis samt administrativ praksis fra Ankestyrelsen og det daværende Civilretsdirektoratet. Inddragelsen af praksis har til formål at fastslå, hvad gældende ret er i en sag ud fra dennes konkrete omstændigheder. Ankestyrelsen er den øverste administrative klageinstans og deres afgørelser kan ikke påklages til anden administrativ myndighed.¹³ Ankestyrelsens principafgørelser er bindende retskilder, som kommunerne er forpligtiget til at indrette sig efter, når de afgør tilsvarende sager.¹⁴ Administrativ praksis er dog udtryk for en retsakt, der ikke er bindende for domstolene, hvorfor domstolene har mulighed for at ændre

¹⁰ Munk-Hansen, 2018, s. 64 og 204. Tvarnø, m.fl. 2017 s. 30-31

¹¹ Blume, 2009, s. 66. Munk-Hansen, 2014 s. 261. Tvarnø, m.fl. 2017 s. 71

¹² Munk-Hansen, 2018 s. 341. Mørk, 2019 s. 49

¹³ <https://ast.dk/for-borgere-med-en-klagesag/din-sag-i-ankestyrelsen>

¹⁴ <https://ast.dk/for-borgere-med-en-klagesag/sadan-behandler-vi-din-sag/hvad-er-en-afgorelse/hvornar-er-en-sag-principiel>

praksis, de finder retsstridig. Afgørelser fra domstolene og administrative myndigheder er retskilder, der har bindende retsvirkning over for sagens parter.¹⁵

Derudover er der i specialet blevet brugt litteratur og tidskriftsartikler med det formål at supplere forståelsen af dansk lovgivning og praksis på området om surrogatmoderskab. Dette bidrager til en nuanceret forståelse af retsområdet og understøtter egen analyse af retskilderne. Materialet er en beskrivelse af den pågældende forfatters syn på retsområdet, hvorfor materialet er en betydelig kilde, men ikke nødvendigvis en retskilde¹⁶. Litteratur og artikler må dog siges at have en vis værdi, da materialet både er baseret på juridisk forskning og gældende lov og praksis.¹⁷

For at se surrogatmoderskab i et bredere perspektiv er internationale retskilder som Danmark har ratificeret og inkorporeret i dansk lovgivning anvendt. De internationale retskilder, der er anvendt i specialet, er belyst i det følgende.

Børnekonventionen er ratificeret, men ikke inkorporeret i dansk lovgivning. Det betyder, at Danmark er bundet af bestemmelserne i konventionen på grundlag af ratificeringen, men konventionen kan ikke beskrives som værende en del af dansk ret, da den ikke er inkorporeret. Konventionen må dog siges at kunne tillægges en betydelig retskildemæssig betydning.¹⁸ Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK) er inkorporeret i dansk lovgivning, hvilket betyder, at konventionen er en del af dansk ret, og Danmark har en forpligtigelse til at efterleve konventionens bestemmelser på samme vilkår som anden lovgivning, der er vedtaget i Danmark. Konvention har derfor retskildemæssig værdi i Danmark.¹⁹

Udgangspunktet er, at de domme der afsiges af Den Europæisk Menneskeretsdomstol (EMD) er Danmark ikke bundet af, såfremt Danmark ikke er part i sagen. Staterne vil dog i de fleste situationer forsøge at overholde EMDs praksis i de love de vedtager og de domme af afsiger, da inkorporeringen af EMRK må siges at omfatte det indhold, som til enhver tid følger af EMDs praksis, medmindre

¹⁵ Bryde Andersen, 2002 s. 154-156 og 168-169. Munk-Hansen, 2018 s. 315-316 og 331-332

¹⁶ Bryde Andersen, 2002 s. 159-160, 228

¹⁷ Blume, 2009 s. 68-69

¹⁸ Mørk, 2019, s. 58-59 og 61-62

¹⁹ Elo Rytter, 2019 s. 25 og 54. Mørk, 2019 s. 51-52

lovgiver med vilje har valgt at fravige konventionens bestemmelser. Den kildemæssige værdi af afgørelser fra EMD kan siges at være til stede og kan være årsag til, at retspraksis i Danmark ændrer sig, og at dansk lovgivning i nogle tilfælde må ændres i overensstemmelse med EMD-praksis.²⁰

Børnekomitéens General Comments er retlige anbefalinger til, hvordan Børnekonventionen skal fortolkes. Anbefalingerne kan således ikke siges at være retligt bindende for staterne, og der findes ingen muligheder for sanktion, hvis staterne ikke vælger at efterleve anbefalingerne. Det er dog i Danmark tidligere set, at anbefalingerne i et vist omfang følges, hvorfor deres kildemæssige værdi kan siges at være af betydning for fortolkning af Børnekonventionen, som Danmark er bundet af.²¹

I den sidste del af specialet i afsnit 9 er en redegørelse fra Det Ethiske Råd og en artikel blevet brugt som kilde. Materialet har ingen retskildemæssig værdi, men er brugt som et led i at belyse den nuværende medieomtale og de mulige kommende lovændringer på retsområdet. Endvidere er en pressemeddelelse fra EMD brugt, som led til at belyse en udtalelse om, hvorvidt en stat er forpligtiget til at anerkende et barns sociale mor som den retlige mor, når barnet er født af en surrogatmoder. Stater der har ratificeret EMRK, kan anmode EMD om at afgive rådgivende udtalelser om principelle spørgsmål vedrørende fortolkning eller anvendelsen af de rettigheder og friheder der følger af EMRK. Disse udtalelser, herunder pressemeddelelser er EMD dog ikke forpligtiget til at følge, i de domme de afsiger.²²

²⁰ Elo Rytter, 2019 s. 25, 57 og 81-82. Mørk, 2019 s. 56-57

²¹ Mørk, 2019 s. 64-65

²² European Court of Human Rights, What is a request for an advisory opinion,

3. De forskellige typer af forældreskab

I dansk ret kan der kun registreres to juridiske forældre til et barn.²³ Der findes forskellige typer af forældreskab: det genetiske-, det biologiske-, retlige- og det sociale forældreskab.²⁴ Forældreskabet har betydning for, hvilke rettigheder forældre har over barnet.²⁵

Det genetiske forældreskab består i, at et barn er udviklet af en bestemt kvindes æg og en bestemt mands sædcelle, hvorfor barnet er genetisk beslægtede med disse personer.

Det biologiske forældreskab har ofte tæt tilknytning til det genetiske forældreskab, da en forælder oftest både er biologisk og genetisk forælder til et barn. Dette er dog ikke altid gældende. Det biologiske og genetiske forældreskab vil altid anses som værende det samme hos faderen til et barn. Derimod vil moderen til et barn født i et surrogati-arrangement ikke altid anses som både biologisk og genetisk mor. Ifølge børnelovens (BL) § 30, anses den kvinde der føder et barn, der er blevet til ved assisteret reproduktion, for at være barnets mor. Det betyder, at i den situation, hvor et barnløst par indgår en aftale om surrogatmoderskab med en surrogatmor og denne kvinde føder barnet, anses surrogatmoderen som værende barnets biologiske og retlige mor. Dette gælder uanset om det æg, som barnet er udviklet fra, strammer fra surrogatmoderen selv eller er doneret til hende.

Det retlige forældreskab defineres også som det juridiske forældreskab. Forældreskabet knytter sig til den retlige relation mellem barn og forælder. De retlige forældre er registeret som juridiske forældre til et barn og med forældreskabet følger de juridiske forpligtigelser og beføjelser. Er der indgået en aftale om surrogatmoderskab, og er surrogatmoderen blevet gravid som følge af en befrugtning med en anden kvindes æg og hendes partners sædcelle, anses denne kvinde for at være barnet genetiske mor, men ikke barnets biologisk og retlige mor. I stedet er surrogatmoderen efter dansk ret barnets biologiske og retlige moder, hvilket har den retsvirkning, at det er hende, der har de juridiske rettigheder over barnet i forening med barnets biologiske, retlige og genetiske far.

Et socialt forældreskab foreligger i de situationer, hvor en kvinde eller en mand, ingen biologisk og retlig relation har til et barn, men fungerer som mor eller far til barnet og varetager omsorg omkring

²³ Nørgaard, m.fl., 2017 s. 24

²⁴ Ibid

²⁵ Nørgaard, m.fl., 2017 s. 25

det. Forældreskabet medfører kun en social relation til barnet, og den sociale forælder har dermed ingen juridiske rettigheder over barnet og har ikke kompetence til at handle på barnets vegne. Indgår et barnløst par en aftale om surrogatmoderskab, hvor barnet efter fødslen, vil blive overdraget til et par, vil det være parret i forening, der skal fungere som barnets forældre. I sådan en aftale vil manden anses som barnets retlige, biologiske og genetiske far, såfremt det er hans sæd, der befrugtes med et æg, som opsættes i surrogatmoderens livmoder ved kunstig befrugtning. Derimod vil kvinden kun anses om barnets sociale mor, eftersom hun ikke har født barnet og dermed ikke anses som barnets biologiske og retlige mor jf. BL § 30. Dette gælder uanset om den sociale mor er genetisk beslægtet med det fødte barn.²⁶

²⁶ LLF nr. 2 af 2000-2001, alm bem. pkt. 4.2. LLF nr. 2 af 2000-2001, bem. til § 30. Nielsen, m.fl., 2018, s. 45. Nørgaard, m.fl., 2017 s. 24-25 og 37. U.1989B.191

4. Fastlæggelse af forældreskabet

4.1 Fødselsanmeldelse og moderskabet

Når et barn bliver født, hvor en jordemoder medvirker ved fødslen, er udgangspunktet at jordemoderen anmelder fødslen, jf. lov om anmeldelse af fødsler og dødsfald § 2, stk. 1, 1. pkt. På den måde bliver barnet registreret i cpr-registeret, og barnet får sit eget cpr-nummer. Eftersom den fødende kvinde anses for at være barnets mor efter BL § 30, sker registreringen af moderskabet automatisk i forbindelse med fødselsregistreringen. Hvis fødslen sker uden tilstedeværelse af en jordemoder, moderen bor i Sønderjylland og føder uden for hospitalet eller barnet er født i udlandet og har dansk folkeregisteradresse, påhviler det forældremyndighedsindehaverne at anmelde fødslen jf. lovens § 2, stk. 1, 2. pkt. Anmeldelsen sker ved at udfylde en blanket, der sendes til det sogn, hvor moderen bor i. Såfremt moderen bor i Sønderjylland, skal blanketten sendes til bopælskommunen.²⁷

4.2 Registrering af faderskab

Efter dansk ret anses den mand, der anerkender faderskabet til et barn, for at være barnets retlige far jf. BL § 14. Er faderen genetisk beslægtede med det barn, der er født i et surrogati-arrangement, kan han få anerkendt faderskabet til barnet. Er et barn født i et surrogati-arrangement, vil faderskabet kunne fastslås ved hjælp af en DNA-test.²⁸ Er et barn født i udlandet af en surrogatmor, hvor en dansk mand er far til barnet, vil faderskabet til barnet ofte være anerkendt af den danske mand i det pågældende land, når fødslen har fundet sted. Normalt lægges en sådan faderskabsanerkendelse til grund i Danmark, hvis retsvirkningerne af det udenlandske faderskab er svarende til de danske retsvirkninger af et faderskab.²⁹ Anerkendelse af faderskab volder typisk ikke problemer i praksis, hvorfor dette ikke giver anledning til nærmere uddybelse.³⁰

4.3 Indfødsret når barnet er født i udlandet

Før lov nr. 729 af 25. juni 2014 om ændring af lov om dansk indfødsret, erhvervede et barn født i udlandet kun dansk indfødsret ved fødslen, såfremt barnets mor eller far var dansk og forældrene var gift på fødselstidspunktet. Det betød at børn på daværende tidspunkt kun kunne

²⁷ www.borger.dk/familie-og-boern/foedselsregistrering

²⁸ Junker, 2013

²⁹ Ankestyrelsen, 2014. Indfødsretsudvalget 2013-14, 31. oktober 2014

³⁰ Ankestyrelsen, 2014

få dansk indfødsret, hvis forældrene ikke var gift, såfremt barnet var født i Danmark, jf. den daværende § 1, stk. 1 i indfødsretsloven³¹. Med virkning fra den 1. juli 2014 blev denne regel ændret, hvilket betyder, at børn, der er født i udlandet fra denne dato, erhverver dansk indfødsret ved fødslen, hvis deres mor eller far er dansk, jf. § 1, stk. 1 i lovbekendtgørelse nr. 1029 af 10. juli 2018 jf. § 2 i lov nr. 729 af 25. juni 2014. Med denne regel skabes der en fuldstændig ligestilling i forhold til erhvervelse af dansk indfødsret mellem børn født i og uden for ægteskab. Reglen sikrer, at et barn, der er født i udlandet af en udenlandsk surrogatmor, erhverver dansk indfødsret ved fødslen, når den biologiske far til barnet er dansk.³²

³¹ Lovbekendtgørelse nr. 422 af 7. juni 2004

³² Indfødsretsudvalget 2013-14, 31. oktober 2014

5. Forældrenes forpligtigelser og beføjelser

Børn der er umyndige og under 18 år er under forældremyndighed, medmindre de har indgået ægteskab, jf. forældreansvarslovens (FAL) § 1 a. Det har den retsvirkning, at forældremyndighedsindehaverne udøver barnets rettigheder på barnets vegne og optræder på vegne af denne, da barnet er umyndigt. Barnet kan ej heller råde over sin egen formue eller indgå retshandler, jf. værgemålsloven (VML) § 1, stk. 2. Det betyder, at forældremyndighedsindehaveren er værge for barnet indtil denne er fyldt 18 år. Er begge forældre indehavere af forældremyndigheden er de således begge værger for barnet, hvor de er forpligtigede til at handle i forening på barnets vegne, jf. VML § 2, stk. 1 og § 3, stk. 1. I perioden, hvor forældrene er værge for barnet, skal de varetage barnets interesser i økonomiske anliggender jf. VML §§ 1, stk. 3 og 24. Varetagelse af barnets økonomiske interesser indebærer, at værgen skal sørge for at formuen bevares og giver rimeligt udbytte, samt at formuen anvendes til gavn for barnet og dennes fornødenheder jf. VML § 25.³³

Forældremyndighedsindehavere har en lang række forpligtigelser og beføjelser overfor deres børn, indtil det er fyldt 18 år. Forældremyndighedens indhold er ikke defineret i lovgivningen, hvilket betyder, at der ikke er en entydig definition af, hvilke forpligtigelser og beføjelser en forældremyndighedsindehaver har over et barn. Dette er begrundet i, at en uddybende opregning blandt andet vil resultere i, at ordlyden af bestemmelser vil kunne lede til modsætningslutninger af lovens manglende indhold.³⁴ Indholdet af forældremyndigheden er senere hen blevet belyst i familieretlig lovgivning, forarbejder og litteratur, hvorfor det er muligt at udlede, hvilke grundlæggende forpligtigelser og beføjelser en forældremyndighedsindehaver har over et barn. Disse rettigheder vil blive gennemgået i de følgende to afsnit.

Der skal imidlertid sondres mellem, hvorvidt en forælder kun er forældremyndighedsindehaver eller også anses som retlig forælder til et barn, da det har betydning for, hvilke rettigheder forælderen har over barnet.³⁵ Udgangspunktet er, at en forælder, der anses som retlig forælder til et barn, også har forældremyndigheden over denne.³⁶ Er en forælder derimod kun forældremyndighedsindehaver over barnet, er denne forælder ikke automatisk retlig forælder til barnet.³⁷ Der sondres som følge heraf mellem forældremyndighed og retligt forældreskab i de følgende afsnit.

³³ Krone Christensen, 2014 s. 64-65. LFF nr. 133 af 2006-2007, alm. bem., pkt. 2.3.1. Schultz, m.fl., 2017, s. 124

³⁴ BET nr. 985 af 1983 alm. bem. § 7

³⁵ TFA2019.99 afsnit 2.2

³⁶ Schultz, m.fl., 2017 s. 107 og 109. Waage, 2015 s. 82

³⁷ TFA2019.99 afsnit 2.2

Er en forælder juridisk forælder til et barn, betyder det, at der ved registrering af et forældreskab indtræder familieretlige retsvirkninger såsom legal arveret, fælles forældremyndighed og forsørgelsespligt. Forældreansvarsloven bygger på et grundlæggende princip om, at et barn har ret til to forældre. Det er således efter dansk ret muligt at registrere to juridiske forældre til et barn. Princippet indebærer, at de juridiske forældre skal drage omsorg for barnet, uanset om de lever sammen eller ej og samarbejde om væsentlige beslutninger vedrørende barnet. Lovens klare udgangspunkt er, at forældre har fælles forældremyndighed, uanset om de lever sammen eller ej og uanset om de har indgået ægteskab eller blot er samlevende jf. FAL §§ 6-8.³⁸

5.1 De juridiske forældres forsørgelsespligt

En af de pligter de juridiske forældre har til et barn er forsørgelsespligten, hvilket betyder, at forældrene hver for sig er forpligtiget til at forsørge barnet, indtil det er fyldt 18 år. Pligten gælder også, når forældrene ikke lever sammen og gælder uanset, om forældrene har fælles forældremyndighed eller ej. Forsørgelsespligten påhviler de retlige forældre til barnet, hvorfor denne pligt ikke påhviler en social forælder, der har forældremyndigheden over barnet, hvis denne ikke anses for at være juridisk forælder. Forældre har derfor kun forsørgelsespligt over for deres biologiske børn og adoptivbørn.³⁹

Barnet skal forsørges, opdrages og uddannes under hensyn til forældres livsvilkår og barnets bedste, jf. børnebidragslovens § 13, stk. 1. Lever forældrene sammen, forsørger de barnet ved at betale barnets daglige udgifter, såsom betaling af skole- og pasningsafgifter, fritidsaktiviteter og udgifter til tøj, mad og mobilregning. Lever forældrene derimod ikke sammen, kan forsørgelsespligten omsættes til et børnebidrag, som skal betales til den forælder, der har hovedudgifterne til barnets forsørgelse. Da barnet er undergivet forældremyndighed, har barnet ikke krav på selv at få beløbet udbetalt, da det påhviler den forældremyndighedsindehaver, der får pengene indbetalt at bruge pengene på forsørgelsesudgifter til barnet.⁴⁰

³⁸ Nielsen, m.fl., 2018 s. 43-44. Schultz, m.fl., 2017 s. 107-109

³⁹ Björk, 2015 s. 225-226

⁴⁰ Björk, 2015 s. 225-331. Krone Christensen, 2014 s. 63-64. Schultz, m.fl., 2017 s. 126-127 og 133

5.2 Forældremyndighedsindehavernes omsorgspligt og beføjelser til at træffe afgørelser om barnets personlige forhold

Efter FAL § 2, stk. 1 har indehavere af forældremyndigheden både en pligt til at drage omsorg for barnet og en beføjelse til at træffe afgørelser om dets personlige forhold ud fra barnets behov og interesse.

Forældremyndighedsindehavernes omsorgspligt indebærer en pligt til at varetage den daglige omsorg for barnet. Dette indebærer, at forældremyndighedsindehaverne skal sørge for, at barnet har et sted at bo, får mad og drikke og tøj, samt tryghed, pleje og lægehjælp, i det omfang det er nødvendigt. Omsorgspligten medfører også en pligt, til at opdrage barnet og sørge for, at barnet får almene kundskaber samt skolegang og uddannelse, ud fra barnets evner og interesser. Ønsker barnet at indgå ægteskab inden barnet er fyldt 18 år, er det ligeledes forældremyndighedsindehaverne, der skal samtykke til ægteskabet.⁴¹

Forældremyndighedsindehavernes beføjelse til at træffe afgørelse om barnets personlige forhold, medfører en ret til blandt andet at bestemme, hvilket tøj barnet skal gå i, og hvilket mad barnet skal have at spise. Endvidere indebære beføjelsen ligeledes en ret til at bestemme, hvordan barnet skal opdrages, hvilken skole og uddannelse denne skal tage, samt hvilken religion barnet skal have. Skal der træffes afgørelse vedrørende barnet om væsentlige medicinske spørgsmål, er det også forældremyndighedsindehaverne, der har kompetencen til at træffe afgørelse herom.

Beføjelsen til at træffe afgørelse om barnets personlige forhold skal ske ud fra barnets interesse og behov, hvilket giver et betydeligt spillerum for forældrenes egne individuelle vurderinger af og beslutninger om, hvad der anses for at være bedst for barnet. Når beslutninger om barnet skal træffes, er udgangspunktet, at forældrene handler i forening, og at ingen af dem har fortrinsret. Der skal imidlertid sondres mellem, om der er tale om en dagligdagsbeslutning eller en væsentlig beslutning, der skal træffes afgørelse om. Har begge forældre forældremyndigheden over barnet, forudsætter beslutning om væsentlige spørgsmål vedrørende barnet enighed mellem forældrene jf. FAL § 3, stk. 1. Det fremgår ikke af lovens ordlyd, hvad en væsentlig beslutning defineres som, men af lovens forarbejder fremgår en ikke udtømmende opregning heraf. Beslutninger vedrørende skolevalg, væsentlig medicinsk behandling, og flytning udenlands samt risikobetonet fritidsaktiviteter, anses som

⁴¹ BET nr. 1475 af 2006 afsnit 5.2.4 og 5.4.2.1. Krone Christensen, 2014 s. 56-58. LFF nr. 133 af 2006-2007, alm. bem., pkt. 3.4.1. Schultz, m.fl., 2017 s. 108-109

væsentlige beslutninger, der kræver enighed mellem forældremyndighedsindehaverne. Overordnede forhold i barnets daglige liv har bopælsforælderen kompetence til at træffe beslutning om, jf. FAL § 3, stk. 1, 2. pkt., når forældrene ikke lever sammen. Disse forhold vedrører barnets bopæl indenlands, fritidsaktivitet og barnets daglige velbefindende.

Har beslutningerne efter sin art derimod karakter af en hverdagsbeslutning, såsom tøjvalg, sengetider, almindelig fritidsaktivitet og hvilke venner barnet skal se, kan forælderen, som barnet opholder sig hos, træffe beslutning om dette. Formålet hermed er at undgå, at der opstår unødvendige konflikter mellem forældre, der ikke er samlevende, når konflikterne vedrører barnets dagligdag.

Er en social mor forældremyndighedsindehaver, har hun en omsorgspligt og beføjelser til at træffe afgørelser om barnets personlige forhold. Ligeledes gælder den forælder, der har adopteret et barn.⁴²

⁴² BET nr. 1475 af 2006 afsnit 5.2.4 og 5.4.2.1. LFF nr. 133 af 2006-2007, alm. bem., pkt. 3.4.1. LFF nr. 133 af 2006-2007, bem. til § 3. Krone Christensen, 2014 s. 58-65 og 82-83. Schultz, m.fl., 2017 s. 108-109

6. Surrogati-arrangementer i Danmark

Det karakteristiske for et surrogati-arrangement er, at en kvinde agerer surrogatmoder for et par, hvor hun efter fødslen udleverer barnet til parret, der skal fungere som barnets forældre.⁴³ Et surrogati-arrangement kan indgås på flere forskellige måder.

En måde et surrogati-arrangement kan indgås på er i den traditionelle form, hvor en kvinde ikke selv er i stand til at blive gravid med hendes partner, da hun eksempelvis ikke kan levere frugtbare æg. Parret indgår derfor en aftale med en kvinde om, at hun skal fungere som surrogatmor for dem, hvor det er hendes eget æg, der befrugtes med den anden kvindes partners sædcelle. Denne måde kan både ske ved hjemmeinseminering eller ved kunstig befrugtning. Ved denne metode er surrogatmoderen genetisk beslægtet med barnet, hvilket kaldes traditionelt surrogatmoderskab.⁴⁴

En anden måde et surrogati-arrangement kan etableres, er hvor en kvinde ikke er i stand til at blive gravid med hendes partner, og dermed ikke har mulighed for at gennemføre en graviditet, selvom hun har fertile æg. Det kan blandt andet være fordi, at kvinden har haft utallige uønskede aborter eller er født uden livmoder, selvom hun er i stand til at producere æg. Aftalen med en surrogatmor vil her indbefatte, at graviditeten skal ske ved kunstig befrugtning, hvor det er kvindens eget æg, der befrugtes med hendes partners sædcelle, som opsættes i surrogatmoderens livmoder. Ved denne metode gennemfører og føder surrogatmoderen barnet, uden at være genetisk beslægtet med barnet. Da det ikke er surrogatmoderen selv, der leverer ægget, vil hun i denne situation betragtes som graviditetsvært for parret. Dette kaldes gestationelt surrogatmoderskab.⁴⁵ Som følge af muligheden for at befrugte surrogatmoderen med et andet æg end hendes eget, er der de senere år efter nogens opfattelse sket en sondring mellem begreberne ”graviditetsværtskab” og ”surrogatmoderskab”.⁴⁶ I specialet sondres der ikke mellem disse termer, hvorfor termen ”surrogatmoderskab” er anvendt uanset, hvorvidt surrogatmoderen er beslægtede med barnet eller ej.

⁴³ Ankestyrelsen, 2014

⁴⁴ Hvidtfelt Madsen, 2012 s. 81. Madsen, 2005. TFA2018.2 afsnit 1 og 5.1

⁴⁵ Ibid

⁴⁶ TFA2018.2

På grund af teknologien, har lægerne gennem en årrække været i stand til at hjælpe barnløse par med at få børn. Den moderne teknologi gør det muligt at udtage en kvindes æg, og befrugte det med en mands sædcelle. Denne metode kaldes assisteret reproduktion, hvilket også kaldes kunstig befrugtning.⁴⁷ Lov om assisteret reproduktion regulerer blandt andet, hvornår sundhedspersoner i Danmark må foretage behandlinger om assisteret reproduktion. Det følger af lovens § 13, at assisteret reproduktion ikke må finde sted med hjælp fra sundhedsfagligt personale, der er undergivet dansk lovgivning, når der foreligger en aftale mellem den kvinde, hvor graviditet søges etableret og en anden om, at kvinden skal føde et barn til denne. Bestemmelsen har tæt tilknytning til adoptionslovens (ADL) § 33, som fastslår, at hjælp ikke må ydes eller modtages med henblik på at opnå forbindelse mellem en kvinde og en anden, der ønsker, at kvinden skal føde et barn til denne. Hjælp fra sundhedsfagligt personale til kunstig befrugtning i situationer, hvor der er kendskab til, at der er tale om en aftale om surrogatmoderskab, er i strid med ADL § 33, hvilket § 13 præciserer. Ligeledes følger det af lov om assisteret reproduktion § 5, at assisteret reproduktion ikke må iværksættes, medmindre ægcellen stammer fra den kvinde, som skal føde barnet, eller sæden stammer fra hendes partner. Forbuddet om dobbeltdonation indebærer, at assisteret reproduktion ikke må etableres med et doneret befrugtet æg, hvor både æg og sæd er fremmede i forhold til den kvinde, der skal føde barnet. Er både æg og sæd doneret, vil barnet ikke være genetisk beslægtet med de kommende forældre. Dette er ulovligt efter bestemmelsen, da formålet med reglen, er at mindst én af de kommende forældre er genetisk beslægtet med barnet. Det betyder, at en aftale om surrogatmoderskab, hvor en kvinde kunstig befrugtes med en anden kvindes æg og hendes mands sædcelle, ikke kan iværksættes af sundhedspersoner i Danmark, hvilket betyder, at der efter loven sættes en begrænsning for barnløse par i forhold til etablering af surrogatmoderskab i Danmark. Bestemmelserne er dog ikke til hinder for, at barnløse par kan tage til udlandet og modtage behandling i lande, hvor lovgivningen lovliggør behandlinger om dobbeltdonation og behandlinger, hvor aftaler om surrogatmoderskab er indgået.⁴⁸

⁴⁷ Godsk Pedersen, m.fl., 2018 s. 195. <https://stps.dk/da/sundhedsprofessionelle-og-myndigheder/assisteret-reproduktion/>

⁴⁸ LFF nr. 5 af 1996-1997, bem. til § 4 og 12. Social- og Indenrigsministeriet, 2016 s. 52-53. TFA2017.76/1

For det par, der har fået et barn som følge af en surrogatmoder, er det deres intention, at de skal agere forældre til barnet og begge tage andel i forældreskabet. Det stiller den sociale mor i en juridisk usikker situation, da det er hende, der skal fungere som barnets mor, selvom barnets retlige mor efter dansk lovgivning er surrogatmoderen.⁴⁹ Dette giver anledning til at se på, hvordan en social mor står juridisk som mor i forhold til forældremyndighed og retligt forældreskab.

6.1 Den sociale mors mulighed for at registrere sig som barnets retlige mor

Ankestyrelsen tog i deres udtalelse af 20. december 2013⁵⁰ stilling til, hvorvidt en social mor kunne registrere sig som retlig mor til et barn født i et surrogati-arrangement.

Sagen vedrørte et dansk par, der havde indgået en aftale med en udenlandsk kvinde om surrogatmoderskab. Efter at kvinden havde født barnet i udlandet, blev der udfærdiget en udenlandsk fødselsattest, hvor det danske par var anført som barnets forældre. Barnet skulle i forbindelse med hjemkomsten til Danmark cpr-registreres ved bopælskommunen. Kommunen rettede henvendelse til Familieretsafdelingen i Ankestyrelsen i forbindelse med cpr-registreringen, da det på daværende tidspunkt, var den myndighed, der udtalte sig i sager om, hvorvidt Danmark anerkender registreringer om faderskab og moderskab fra udlandet. Der var ikke usikkerhed om, hvorvidt faderen til barnet kunne registreres som retlig forælder til barnet, men derimod hvorvidt den danske kvinde kunne.

I forbindelse med behandling af sagen, blev den danske ambassade i det land, hvor barnet blev født involveret. Ambassaden blev bedt om at lave en generel udtalelse om lovgivningen på området i det pågældende land. Ambassaden udtalte, at en fødselsattest udstedt i det pågældende land, er udtryk for, at både faderskab og moderskab er endeligt fastslået i det land og alene har retsvirkning i det pågældende land. Ambassaden udtalte endvidere, at en fødselsattest i det pågældende land, har den retsvirkning, at forældrene har et fælles ansvar for barnet, samt at barnet har arveret efter forældrene. På baggrund af de pågældende oplysninger, udtalte Ankestyrelsen, at det er udtryk for dansk almindelig retsopfattelse, at den kvinde der føder et barn, er barnets mor, hvorfor den, der lader sit æg opsætte i surrogatmoderens livmoder ikke kan påberåbe sig moderskabet til barnet overfor de danske myndigheder. De udtalte endvidere, at det følger af BL § 31, at: *”En aftale om, at en kvinde, som føder et barn, efter fødslen skal udlevere barnet til en anden, er ugyldig”*. En aftale om surrogatmoderskab er altså ugyldig efter dansk ret, hvorfor det ikke var muligt for det danske par at få myndighedernes hjælp til at retshåndhæve deres aftale om surrogatmoderskab. Resultatet som følge af

⁴⁹ Ankestyrelsen, 2014

⁵⁰ TFA2014.96

ovenstående blev derfor, at den danske kvinde ikke kunne registreres som retlig mor til barnet, da det er uforeneligt med grundlæggende danske retsprincipper, selvom kvinden lovligt var registeret i et andet sted som barnets retlige mor på baggrund af en udenlandsk fødselsattest.⁵¹

Af ovenstående sag kan det udledes, at en kvinde ikke kan registreres som retlig mor til et barn, der er født af en anden kvinde som led i en aftale om surrogatmoderskab. Dette gælder uanset om barnet er kvindens genetiske barn eller om der er udstedt en udenlandsk fødselsattest, der anerkender kvinden som retlig mor. Det betyder, at såfremt et barn fødes af en surrogatmor, vil surrogatmoderen anses for at være barnets retlige mor efter BL § 30, hvorfor den kvinde, der har indgået en aftale om surrogatmoderskab ikke vil kunne registreres som retlig mor til barnet. BL § 31 fastslår, at såfremt surrogatmoderen ikke ønsker at udlevere barnet efter fødslen til den sociale mor og barnet biologiske far, selvom der er indgået aftale herom, er hun ikke forpligtiget hertil, da sådan en aftale efter dansk ret anses for at være ugyldig.

Er barnet født i udlandet af en udenlandsk surrogatmoder, er der ikke internationale konventioner, der forpligter Danmark i at anerkende udenlandske afgørelser om forældreskab.⁵² Når en social mor, der skal fungere som mor til barnet, men som følge af dansk retsopfattelse ikke har mulighed for at blive registeret som retlig mor til barnet, er det surrogatmoderen, der har de retlige kompetencer over barnet. Dette giver anledning til at se på, hvordan retstilstanden er for den sociale mor i forhold til, om hun kan få del i forældremyndigheden over barnet.

6.2 Overførsel af forældremyndigheden

Ønsker surrogatmoderen ikke at have del i forældremyndigheden, er det muligt at de juridiske forældre kan aftale, at faderen skal have eneforældremyndigheden over barnet efter FAL § 13, stk. 1. Gyldighedsbetingelsen for aftalen er, at den skal anmeldes til Familieretshuset. En anmeldelse til Familieretshuset om en aftale om overførsel af forældremyndigheden fra den ene til den anden forældre, skal ske i overensstemmelse med § 1 i bekendtgørelse om forældremyndighed, barnets bopæl og samvær m.v.⁵³ Det følger af bestemmelsen, at anmeldelse af aftalen som udgangspunkt skal ske ved digital selvbetjening og skal underskrives af begge forældre. Aftalen er ikke gyldig, såfremt den er indgået inden barnets fødsel jf. FAL § 13, stk. 3.

⁵¹ Ankestyrelsen, 2014. TFA2014.96. Waage, 2015 s. 316-318 og 351

⁵² TFA2019.99 afsnit 2.1

⁵³ BKG nr. 299 af 2019

Hvis de juridiske forældre ønsker at overføre forældremyndigheden fra den ene forælder til den anden, skal forældrene på en elektroniske blanket anføre oplysninger om dem selv, herunder cpr.nr., samt oplysninger om barnets og dennes cpr.nr., så det er utvivlsomt, hvilket barn det drejer sig om. Er barnet født i udlandet, skal der vedlægges dokumentation for, at aftalen vedrører forældrenes fælles barn, hvilket kan gøres i form af en fødsels- eller navneattest. Når blanketten er udfyldt med den relevante dokumentation og er underskrevet af forældrene, sendes blanketten til Familieretshuset, som behandler sagen på skriftligt grundlag. Når modtagelsen er sket, anses anmeldelsen for at være sket, hvoraf Familieretshuset herefter påtegner blanketten og sender en kopi af anmeldelsesblanketten til forældrene. Efter bekendtgørelsens § 1, stk. 3, er en underskrevet blanket kun gyldig, såfremt begge forældre har skrevet blanketten under, og den anden forælder har skrevet under senest to måneder efter den første forælder har. Er tidfristen ikke overholdt, kræver det, at forældrene udfylder en ny blanket og sender den til Familieretshuset. En tidsbegrænset eller betinget aftale om overførelse af forældremyndighed kan ikke modtages, hvorfor sådan en aftale ikke er gyldig jf. FAL § 13, stk. 3. Når en aftale om overførelse af forældremyndighed fra den ene forælder til den anden forælder er anmeldt til Familieretshuset på et gyldigt grundlag, har den anden forælder forældremyndigheden alene over barnet.⁵⁴

Det følger derudover af FAL § 13, stk. 2, at forældremyndigheden kan overføres til andre end dem, der anses for at være barnets juridiske forældre. Bestemmelsen giver derfor mulighed for, at en social mor kan få del i forældremyndigheden, ved at forældremyndigheden overføres til den ene juridiske forælder og dennes partner i forening, således at den juridiske far og den sociale mor får forældremyndigheden over barnet, jf. FAL § 13, stk. 2, 2. pkt.

Den 1. marts 2016 trådte lov nr. 133 af 16. februar 2016 om ændring af forældreansvarsloven og lov om social service i kraft. Lovændringen gør det muligt, at samlevende par kan få forældremyndigheden i forening, hvor det førhen kun var muligt for ægtefæller og registrerede partnere. Et samlevende par anses som et par, der har et stabilt parhold af ægteskabslignende karakter op til overførelsen af forældremyndigheden. Udgangspunktet er, at et par skal have haft et sammenhængende

⁵⁴ Krone Christensen, 2014 s. 176-183. TFA2019.99 afsnit 4.4. VEJL nr. 9279 af 2019 pkt. 3.3.3

samliv af minimum 2,5 års varighed på fælles folkeregisteradresse, før det samlevende par i forening kan få tildelt forældremyndigheden. Lovændringen medførte, at både gifte og ugifte par nu har mulighed for at få forældremyndigheden i forening efter FAL § 13, 2. pkt.⁵⁵

Ønsker den sociale mor at få del i forældremyndigheden i forening med barnets biologiske far, over det barn, de har fået sammen som følge en aftale om surrogatmoderskab, skal anmodning herom ske til Familieretshuset. Har en biologisk far og surrogatmor fælles forældremyndighed over barnet, skal surrogatmoderen skriftligt samtykke til, at hun opgiver forældremyndigheden og i stedet overlader den til den biologiske far og sociale mor i forening. Dette kræver også en anmodning til Familieretshuset. Ligeledes skal den biologiske far og sociale mor være enige om aftalen, hvorfor den skal underskrives af begge parter. Efter modtagelsen af anmodningen indkalder Familieretshuset parterne i sagen som udgangspunkt til et fælles møde, hvor de er forpligtiget til at vejlede dem om aftalens retsvirkninger. Sagens parter er forældremyndighedsindehavere og den part, der ønsker at få overført forældremyndigheden. Mødet kan først afholdes tidligst 3 måneder efter barnets fødsel jf. bekendtgørelse nr. 299 af 2019 § 3, stk. 2. Inden der træffes afgørelse om, hvorvidt der kan ske overførsel af forældremyndighed til en forælder, der ikke efter dansk ret anses som juridisk forælder, skal der indhentes en erklæring fra den forælder, der ikke har del i forældremyndigheden, såfremt de juridiske forældre ikke har fælles forældremyndighed. Er faderen alene forældremyndighedsindehaver, er Familieretshuset forpligtiget til at indhente en erklæring fra surrogatmoderen, jf. FAL § 36, da hun efter dansk lov anses som retlig mor til det barn, hun har født. Erklæringen skal indhentes medmindre dette anses for at være af væsentlig skade for barnet eller medføre uforholdsmæssig forsinkelse af sagen. I forbindelse med indhentelsen af erklæringen, skal Familieretshuset vejlede den pågældende forælder om muligheden for at få overført forældremyndigheden efter FAL § 14. Formålet med bestemmelsen er, at en ikke-forældremyndighedshaver skal have lejlighed til at udtale sig og gøre indsigelse. Familieretshuset kan dog vælge at godkende overførslen af forældremyndigheden, selvom en erklæring ikke kan indhentes på grundlag af surrogatmoderens protest. Familieretshuset skal i deres vurdering af, hvorvidt overførslen skal ske, lægge vægt på betydningen af indsigelsen, og hvorvidt surrogatmoderen selv ønsker forældremyndigheden overført til sig. Vælger Familieretshuset at godkende aftalen om overførsel af forældremyndighed på grundlag af surrogatmoderens indsigelse, meddeler Familieretshuset surrogatmoderen, at aftalen vil godkendes efter

⁵⁵ VEJL nr. 9279 af 2019 pkt. 3.3.3

udløb af en fastsat frist. Efter udløbet af fristen træffer Familieretshuset afgørelse. Når en aftale om overførsel forældremyndighed er anmeldt og godkendt af Familieretshuset, har det den retsvirkning, at den sociale mor har fået overført forældremyndigheden til sig i forening med barnets far. Parret har forældremyndigheden sammen og skal drage omsorg for barnet og har beføjelser til at træffe afgørelser om barnets personlige forhold. Forsørgelsespligten påhviler dog kun barnets biologiske far, hvilket tidligere er blevet beskrevet, da overførsel af forældremyndighed ikke giver ret til det juridiske forældreskab over barnet.⁵⁶

Før Familieretshuset kan godkende en aftale om overførelse af forældremyndighed, er der ligeledes nogle yderligere forhold, der skal tages i betragtning før en anmodning kan godkendes.

6.2.1 Barnets bedste og retten til familieliv

FAL § 4 fastslår et grundlæggende princip om, at alle afgørelser efter denne lov skal træffes ud fra hensyntagen til, hvad der er bedst for barnet. Familieretshusets godkendelse om overførsel af forældremyndighed er derfor betinget af, at denne afgørelse er bedst for barnet. Familieretshuset er under behandlingen af anmodningen derfor forpligtiget til at inddrage barnet i det omfang, det er muligt efter dets alder og modenhed, så at barnets eget perspektiv og egne synspunkter kan komme til udtryk, jf. FAL § 5 og 34. Inddragelse af barnet kan blandt andet ske ved en børnesagkyndig undersøgelse, ved samtaler med barnet, eller på anden måde, der belyser barnets perspektiv, alt afhængig af dets alder og modenhed. Barnets bedste i FAL § 4 udspringer af FN's Børnekonvention artikel 3. Artiklen præciserer ikke en nærmere definition af "barnet bedste", hvorfor der ikke er tale om en klar og entydig bestemmelse. Bestemmelsen tydeliggør dog, at barnets tarv er det grundlæggende element, når der skal iværksættes foranstaltninger vedrørende børn. Barnets bedste skal derfor fortolkes som den bedst tænkelige løsning for det pågældende barn, når der skal træffes en afgørelse. Familieretshuset, der har afgørelseskompetencen i forældreansvarssager er derfor forpligtiget til at lægge vægt på princippet. Ligeledes er de forpligtiget til at lægge vægt på princippet om, at et barn har ret til to forældre.⁵⁷

⁵⁶ BKG nr. 299 af 2019 § 3 og 5. Godsk Pedersen, m.fl., 2018 s. 213. Krone Christensen, 2014 s. 183-190 og 561-562. LFF nr. 76 af 2015 alm. bem. pkt. 2.4.1-2.4.2. Nørgaard, m.fl., 2017 s. 45-46. TFA2017.76/1 afsnit 2.4. VEJL nr. 9279 af 2019 pkt. 3.3.3

⁵⁷ Holdgaard, 2012 s. 234-235. Mørk, 2019 s. 77

Derudover skal der i vurderingen af barnets bedste tages hensyn til Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK) artikel 8, hvor retten til familieliv og privatliv er lovfæstet. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (EMD) har som følge af EMRK artikel 8 påpeget, at der i vurderingen af, hvem der skal have tildelt forældremyndigheden, lægges afgørende vægt på, hvad der er i barnets interesse, hvorfor det er barnets perspektiv, der har afgørende betydning for afgørelser i forældreansvarssager.⁵⁸

I en aftale om surrogatmoderskab, vil overførelse af forældremyndighed typisk forsøges gennemført umiddelbart efter fødslen, dog tidligst 3 måneder efter. Forældrenes egne oplysninger om barnet er altid en central kilde til at få barnets perspektiv belyst, når barnet er spæd. Er barnet meget lille, vil det kunne danne tilstrækkeligt grundlag for at få barnet perspektiv belyst, ved at inddrage forældrenes synspunkter, når der skal træffe afgørelse ud fra barnets bedste. Opfattelsen af, hvad der vil anses for at være bedst for barnet, er altid en konkret, individuel vurdering ud fra det enkelte barns forhold. Vurderingen er overladt til Familieretshuset og de er forpligtiget til at sørge for, at der tilvejebringes et forsvarligt og retligt grundlag for den pågældende afgørelse, og at sagen er tiltrækkeligt oplyst. Er den biologiske far og den sociale mor ugifte samlevende, skal der som udgangspunkt af hensyn til barnet være tale om et stabilt forhold af ægteskabslignede karakter, før parret i forening kan få forældremyndigheden over barnet. Parret skal derfor som udgangspunkt have haft et sammenhængende samliv på mindst 2,5 år på fælles folkeregisteradresse på det tidspunkt, hvor overførelse af forældremyndigheden sker. Denne regel kan dog fraviges. Dette vil være tilfælde, når længden af samlivet har en mindre betydning, når det i en afgørelse vurderes, at det er bedst for barnet, at det samlevende par har fælles forældremyndighed, på grundlag af at barnet har en stor tilknytning til den sociale mor. Dette kan være som følge af, at den biologiske far rejser meget, hvor der er et behov for, at den sociale mor skal tage vare på barnet.⁵⁹

Familieretshuset er undergivet nogle yderligere betingelser, før en aftale om overførelse af forældremyndighed kan godkendes.

⁵⁸ Krone Christensen, 2014 s. 96-100. LFF nr. 133 af 2006-2007, alm. bem., afsnit 2.1. LFF nr. 133 af 2006-2007, bem. til §§ 4 og 33

⁵⁹ Krone Christensen, 2014 s. 96-100, 186-188. LFF nr. 133 af 2006-2007, bem. til §§ 4 og 33. Lorenzen, m.fl. 2011 s. 715-716. Schultz, m.fl., 2017 s. 120-121 og 193. TFA2017.76/1 afsnit 3.2. VEJL nr. 9279 af 2019 pkt. 2.1 og 3.3.3

6.2.2 Økonomisk vederlag for surrogatmoderskab

En aftale om surrogatmoderskab er en stor opgave at påtage sig, hvorfor det imidlertid kan være hensigtsmæssigt for et barnløse par at yde et vederlag til surrogatmoderen. Der er dog nogle problematikker forbundet med at yde et vederlag til en surrogatmor, når en social mor ønsker at få del i forældremyndigheden over barnet sammen med den biologiske far.

Det er ikke forbudt at agere surrogatmoder for et barnløst par. Ligeledes er det som udgangspunkt heller ikke forbudt at modtage vederlag herfor eller betale vederlag for et surrogati-arrangement.⁶⁰ Der forekommer dog alligevel nogle begrænsninger herved, da lovgiver har forsøgt at hindre, at der ydes økonomisk compensation til en surrogatmor og hindre formidlingen af surrogatmoderskab, så det barnløse par i forening ikke vil kunne opnå den ønskede retsstilling som forældremyndighedsindehavere til barnet.⁶¹ Hvorvidt en aftale om overførsel af forældremyndighed til barnets biologiske far og den sociale mor i forening kan godkendes af Familieretshuset, afhænger derfor af, om der er tale om et kommercielt eller altruistisk surrogatmoderskab. Et kommercielt surrogatmoderskab defineres som en surrogataftale, hvor surrogatmoderen modtager vederlag, mens der ved en aftale om altruistisk surrogatmoderskab ikke ydes vederlag til surrogatmoderen i forbindelse med aftalen.⁶²

I de oprindelige forarbejder til adoptionsloven⁶³ fra 1980'erne fremgik det, at *"Aftaler om 'levering af et barn' mod vederlag forekommer derimod i strid med helt grundlæggende principper i vort samfund. Børn bør ikke kunne købes eller sælges, og dette gælder også de ufødte børn."*⁶⁴ I 1995, i den daværende bekendtgørelse om forældremyndighed og samvær,⁶⁵ blev det præciseret, at en aftale om overførsel af forældremyndighed ikke kan godkendes, såfremt der i forbindelse med overførslen af forældremyndigheden er ydet vederlag eller betaling for tabt arbejdsfortjeneste til forældremyndighedsindehaveren. Reglen var indtil for nylig indsat i den tidligere § 3, stk. 2 i BKG nr. 146 af 2016. Værnsbestemmelsen er af ordensmæssige hensyn indsat direkte i loven ved lov nr. 1711 af 2018, således at det nye Familieretshus ikke kan godkende en aftale om overførsel af forældremyndighed, hvis der i forbindelse med aftalen er ydet et økonomisk vederlag til forældremyndighedsindehaveren.

⁶⁰ Ankestyrelsen, 2014

⁶¹ BET nr. 1350 af 1998, afsnit 4.5. Krone Christensen, 2014 s. 191-193. TFA.2017.76/1 afsnit 1

⁶² Social- og Indenrigsministeriet, 2016 s. 80-81. TFA2018.2, afsnit 3

⁶³ LLF nr. 164 af 1985-1986 alm. bem til pkt. 5 b

⁶⁴ FT 1985-1986 tillæg A sp. 4164

⁶⁵ BKG nr. 994 af 1995 § 5, stk. 2

dighedsindehaveren jf. FAL § 13, stk. 3, 2. pkt. Bestemmelsen har til formål at modvirke økonomisk kompenseret surrogatmoderskab.⁶⁶ Der findes imidlertid ingen definition i loven eller forarbejderne på, hvordan et vederlag skal forstås i sammenhæng med et surrogati-arrangement. Et vederlag må derfor forstås som den ydelse, der lægges til gengæld for en modydelse. Et vederlag vil ofte blive betalt i form af et pengebeløb, men vederlaget vil også kunne blive betalt i andet end penge som eksempelvis aktiver.⁶⁷ Forbuddet mod at yde vederlag til forældremyndighedshaver ved overførsel af forældremyndigheden er illustreret i Civilretsdirektoratets afgørelse af 2. oktober 2001.⁶⁸

Sagen omhandlede et dansk ægtepar, der havde indgået en aftale med forældremyndighedshaverne til et barn født i Pakistan, om at forældremyndigheden skulle overføres til det danske par. I forbindelse med aftalen havde parret ydet et vederlag til forældremyndighedshaverne på omkring 10.000-12.000 kr. Det danske par anmodede de danske myndigheder om, at overførslen af forældremyndigheden blev godkendt. Afgørelsen blev truffet ud fra daværende lovgivning, hvoraf det heller ikke var muligt at godkende en aftale om overførsel af forældremyndighed, hvis der i forbindelse med aftalen er ydet vederlag eller betaling for tabt arbejdsfortjeneste til indehaverne af forældremyndigheden. Statsamtet og Civilretsdirektoratet afslog, som følge heraf, at godkende aftalen om at overføre forældremyndigheden over det udenlandsk barn til det danske ægtepar, da et vederlag ydet til forældremyndighedsindehavere som led i en aftale over overførsel af forældremyndighed strider mod grundlæggende retsprincipper.

Afgørelsen illustrerer, at der ikke må ydes vederlag til forældremyndighedshaverne i en aftale om overførsel af forældremyndigheden til andre end de juridiske forældre, såfremt aftagerforældrene ønsker at få aftalen godkendt af den myndighed, der har kompetence til at godkende aftaler om overførsel af forældremyndighed. Som det tidligere er blevet beskrevet, er udgangspunktet at, de juridiske forældre til et barn har fælles forældremyndighed. Det betyder, at såfremt surrogatmoderen har overladt forældremyndigheden til barnets far efter FAL § 13, stk. 1, vil en efterfølgende aftale om at forældremyndigheden overføres til den sociale mor i forening med barnets far efter FAL § 13, stk. 2, ikke kunne godkendes af Familieretshuset, såfremt der er tale om et kommercielt surrogatmoderskab, hvor den biologiske far og sociale mor i forbindelse med aftalen om overførslen af

⁶⁶ TFA2019.99 afsnit 1

⁶⁷ http://denstordanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Jura/Obligationsret/vederlag

⁶⁸ TFA2002.313

forældremyndigheden har ydet et vederlag eller betalt for tabt arbejdsfortjeneste til surrogatmoderen. Den sociale mor vil derfor ikke i denne situation kunne få del i forældremyndigheden over barnet, uanset om barnet er den sociale mors genetiske barn. Er der derimod tale om et altruistisk surrogatmoderskab, hvor surrogatmoderen, hverken har modtaget vederlag eller betaling for tabt arbejdsfortjeneste, vil sådan en aftale godt kunne godkendes af Familieretshuset, hvorfor den sociale mor vil kunne få del i forældremyndigheden og dermed få de forpligtigelser og beføjelser dette medfører.⁶⁹ Det kræver derfor, at surrogatmoderen gennemfører surrogati-arrangementet af egen vilje uden at få tildelt økonomisk kompensation, hvis parret ønsker, at den sociale mor får forældremyndigheden i forening med barnets far.

En overførsel af forældremyndighed til et par i forening ligestiller ikke en social mor som forælder på lige fod med en biologisk far. Forældremyndighed giver ikke i sig selv ret til det juridiske forældreskab, når en forældremyndighedsindehaver ikke anses som værende barnets juridiske forælder, hvilket tidligere er nævnt. Der er imidlertid nogle retlige forskelle på det juridiske forældreskab og forældremyndighed, hvilket er blevet gennemgået i afsnit 5. Det juridiske forældreskab medfører, at en forælder har flere rettigheder end en blot en forælder, der har forældremyndigheden. Ligeledes er et juridisk forældreskab som udgangspunkt gældende i hele barnets liv, hvorimod forældremyndighed ophører, når barnet er fyldt 18 år jf. FAL § 1 a. Er en social mor blevet forældremyndighedsindehaver, som følge af en overførsel af forældremyndighed, giver det hende ikke en forsørgelsespligt over for barnet. Ligeledes er der heller ikke en gensidig legal arveret mellem barnet og hende efter arvelovens regler. Dette kan give anledning til nogle problematikker, såfremt en social mor er forældremyndighedsindehaver, men ikke er blevet anerkendt som retlig mor til barnet født i et surrogati-arrangement. Det giver derfor anledning til at se på, hvilken mulighed, der er for en social mor til at blive retlig anerkendt som mor til et barn født i et surrogati-arrangement.⁷⁰

6.3 Stedbarnsadoption

Ved adoption skabes der et juridisk slægtskab mellem adoptivbarn og adoptanten, hvilket betyder, at adoptanten ligestilles med barnets biologiske forældre. Det har den retsvirkning, at der sker et retligt familieskift, hvor adoptivbarnet udtræder af dets oprindelige biologiske slægt og denne i stedet

⁶⁹ BET nr. 1350 af 1997, afsnit 4.5. BKG nr. 299 af 2019. BKG nr. 994 af 1995 § 5, stk. 2. TFA.2017.76/1 afsnit 1, 2.2, 2.4 og 3

⁷⁰ Nielsen, m.fl., 2018 s. 43-44. TFA2019.99 afsnit 2.2

indtræder juridisk i adoptantens slægt, jf. adoptionsloven (ADL) § 16. Det retlige familieskift betyder, at de juridiske rettigheder bortfalder med den biologiske slægt. En adoption medfører derfor, at adoptanten får det retlige forældreskab samt forældremyndigheden over adoptivbarnet, såfremt barnet er umyndigt og under 18 år. Adoptivbarnet og adoptanten får endvidere en gensidig arveret efter hinanden, og adoptanten får en forsørgelsespligt over for barnet. Det vil sige, at såfremt den sociale mor har mulighed for at stedbarnsadoptere, vil surrogatmoderens juridiske rettigheder over barnet bortfalde.⁷¹

En stedbarnsadoption er defineret efter bekendtgørelsen om adoption⁷² § 1, nr. 2 som en adoption, hvor en person adopterer sin ægtefælles eller samlevers barn. Stedbarnsadoption er muligt efter ADL § 5 a, stk. 1. Ved lov nr. 1525 af 27. december 2014, blev det muligt for samlevede at adoptere sammen pr. 1. januar 2015, hvor det før hen kun var muligt for par, der var ægtefæller eller registeret partnere.

En samlever eller ægtefælle kan ansøge om stedbarnsadoption ved at indgive ansøgning til Familieretshuset ved digital selvbetjening jf. ADL § 29 c, stk. 1. Adoption kan herefter meddeles ved bevilling jf. ADL § 1, såfremt en række betingelser er opfyldt. Betingelserne for at en person kan stedbarnsadoptere en ægtefælles eller samlevers barn er, at ansøger skal være fyldt 25 år, jf. ADL § 4, og aldersforskellen på ansøger og barn er mindst 14 år. Ligeledes er det en betingelse, at ansøger som udgangspunkt på ansøgningstidspunktet har levet og boet sammen med sin ægtefælle eller samlever i et forhold af ægteskabslignende karakter i mindst 2,5 år, medmindre særlige omstændigheder taler for, at denne regel fraviges.⁷³

Der findes imidlertid nogle begrænsninger ved stedbarnsadoption. For det første forudsætter en stedbarnsadoption af et barn, der er umyndig og under 18 år, at barnets forældre, der har del i forældremyndigheden, samtykker til adoptionen jf. ADL § 7. Et samtykke skal være til stede på det tidspunkt adoptionsbevillingen gives. Eftersom forældre som udgangspunkt har fælles forældremyndighed, som tidligere beskrevet, forudsætter en stedbarnsadoption begge forældres samtykke. Samtykket skal som udgangspunkt gives skriftligt på en godkendt blanket under personligt fremmøde ved

⁷¹ Schultz, m.fl., 2017 s. 105, 125-126. Godsk Pedersen, m.fl., 2018 s. 199. Nielsen, m.fl., 2018 s. 50. Nørgaard, m.fl., 2017 s. 33. Schultz, m.fl., 2017 s. 105, 125-126

⁷² BEK nr. 283 af 20. marts 2019

⁷³ Nielsen, m.fl., 2018 s. 50. VEJL nr. 9267 af 2019 pkt. 3.3.1, 4.1.1 og 4.2.2

Familieretshuset efter ADL § 8, stk. 1, 1. pkt. Det følger dog af ADL § 8, stk. 1, 2. pkt., at personligt fremmøde ikke gælder den forælder som afgiver samtykke til vedkommendes ægtefælles eller samlevers stedbarnsadoption, hvilket vil være den biologiske far i surrogati-arrangementer. Et samtykke er først gyldigt, såfremt det tidligst modtages 3 måneder efter barnets fødsel, jf. ADL § 8, stk. 2. Før et samtykke modtages, skal forældrene vejledes om samtykkets retsvirkning, og dermed hvilke juridiske konsekvenser en adoption har jf. ADL § 8, stk. 3. Vejledningen gives typisk i forbindelse med det personlige fremmøde og beror på en konkret vurdering, hvor stort et omfang vejledning skal ydes. Familieretshuset er forpligtiget til at sikre, at forældrene får den tiltrækkelige vejledning, hvor reglerne forklares på en sådan måde, at forældrene er i stand til at forstå og overskue de juridiske konsekvenser og betydningen af adoptionen og af samtykket. Samtykkekravet betyder, at en surrogatmor i et surrogati-arrangement efter lovgivning som udgangspunkt skal samtykke til stedbarnsadoption, eftersom at hovedreglen er, at begge retlige forældre til barnet har forældremyndigheden.⁷⁴

Har de juridiske forældre imidlertid ikke fælles forældremyndighed, kræver det kun et samtykke fra forældremyndighedsindehaveren. Det følger dog af ADL § 13, at såfremt et samtykke ikke skal indhentes af en forælder, som følge af at denne ikke har del i forældremyndigheden, skal der som udgangspunkt indhentes en erklæring af denne i stedet, inden der træffes afgørelse i sagen. Reglen kan fraviges, såfremt det ud fra et skøn vil kunne være til væsentlig skade for barn eller vil medføre forsinkelse af sagen på en uforholdsmæssig måde. Formålet med reglen er at give den forælder, der ikke er indehaver af forældremyndigheden lejlighed til at udtage sig om adoptionen. Ligesom ved indhentelse af samtykke, skal en erklæring indhentes af Familieretshuset på en godkendt blanket, som skal underskrives af forælderen personligt, jf. adoptionsbekendtgørelsens § 8, stk. 1. På blanketten medfølger en vejledning, der har til formål at orientere forælderen om retsvirkningen af adoptionen. Finder Familieretshuset det nødvendigt eller hensigtsmæssigt, efter forældrens anmodning, kan Familieretshuset indkalde forælderen til et fysisk møde, hvor der vejledes om konsekvenserne ved adoption. Vil forælderen, der ikke er forældremyndighedsindehaver ikke underskrive erklæringen på grundlag af protest, kan Familieretshuset træffe afgørelse om, at stedbarnsadoption ikke kan bevilges. Udgangspunktet er, at stedbarnsadoption ikke kan bevilges, såfremt forælderen, der protesterer, har haft kontakt med barnet de sidste 7-8 år på det tidspunkt, hvor sagen verserer. Er

⁷⁴ BEK nr. 283 af 20. marts 2019. Godsk Pedersen, m.fl., 2018 s. 199-203. Nielsen, m.fl., 2018 s. 50-51. Nørgaard, m.fl., 2017 s. 33-35. VEJL nr. 9267 af 2019 pkt. 6.1-6.2.1 og 6.2.3-6.3.3

barnet ikke fyldt 7-8 år endnu, vil det bero på en konkret vurdering, hvorvidt adoptionen kan bevilges eller ej. Familieretshuset er i alle sager forpligtiget til at lægge vægt på barnets bedste og vurdere om barnets bedste i den konkrete adoptionssag vejer tungere end hensynet til den forælder, der nægter at underskrive erklæringen. Mener Familieretshuset, at stedbarnsadoption skal bevilges trods protest fra forælderen, er Familieretshuset i en høring forpligtiget til at gøre denne forælder opmærksom på, at Familieretshuset agter at godkende adoptionen. Forælderen får herefter mulighed for at fremkomme med sine bemærkninger til sagen, som Familieretshuset er forpligtiget til lægge vægt, på inden de træffer afgørelse i sagen. Når Familieretshuset har truffet afgørelse i sagen, skal afgørelsen skriftligt meddeles parterne. Er surrogatmoderen ikke forældremyndighedshaver over barnet, vil det medføre, at surrogatmoderen skal underskrive en erklæring. Vælger hun ikke at gøre det på grund af protest, er det Familieretshuset, der skal tage stilling til, hvorvidt stedbarnsadoption til den sociale mor kan finde sted. I sidste ende kan surrogatmoderens protest medføre, at stedbarnsadoptionen til den sociale mor ikke kan bevilges, hvorfor den sociale mor ikke vil kunne blive retligt anerkendt som barnets juridiske forælder sammen med barnets biologiske far.⁷⁵

6.3.1 Barnets bedste

Yderligere er det en betingelse, at en adoption kun må bevilges, når det anses for at være bedst for barnet, der ønskes adopteret, og barnet enten ønskes opfostret hos adoptanten eller har været opfostret hos denne, eller der foreligger en anden særlig grund til adoptionen jf. ADL § 2. I vurdering af, hvorvidt en stedbarnsadoption anses for at være bedst for barnet, lægges der vægt på, om familien har opnået en fornøden stabilitet. Ønsker ansøger at stedbarnsadoptere når barnet er under 18 år, skal ansøger derfor som udgangspunkt efter praksis have boet sammen med barnet i mindst 2,5 år, før adoptionen kan bevilges. Der gælder dog en vis formodning for, at det vil være til fordel for barnet, at den, der fungerer som barnets sociale mor, også vil kunne blive barnets retlige mor. Hvis der foreligger særlige omstændigheder, kan kravet til samlivets længde på 2,5 år derfor fraviges efter en konkret vurdering.⁷⁶ Hvorvidt det kunne anses for at være til barnets bedste, at stedbarnsadoption bevilges, selvom ansøger og barn endnu ikke havde boet sammen i 2,5 år, tog Ankestyrelsen derfor stilling til i deres principafgørelse 79-17 fra 2017.

⁷⁵ Ibid

⁷⁶ VEJL nr. 9267 af 2019 pkt. 4.2-4.2.1

Principafgørelsen handlede blandt andet om et par, der havde været sammen siden 1999, hvor de blev gift i 2016. Parret havde i forvejen et fællesbarn på 6 år og havde indgået en aftale om et altruistisk surrogatmoderskab med kvindens søster. Søsteren ønskede hverken at være retlig eller social mor til barnet, hvorfor kvinden ønskede at stedbarnsadoptere barnet, så at kvinden og hendes partner kunne blive anset barnets retlige forældre. I sagen lagde Ankestyrelsen vægt på, hvorvidt familien havde et stabilt familieliv, der kunne begrunde en fravigelse af samlivskravet på 2,5 år. Ankestyrelsen lagde til grund, at som følge af et længerevarende forudgående samliv, og at når forældrene havde fællesbørn, var der tale om et stabilt familieliv, der kunne understøtte fravigelse af samlivskravet. Den sociale moder fik derfor lov til at stedbarnsadoptere barnet.

Afgørelsen viser, hvilke kriterier Ankestyrelsen kan lægge til grund i vurderingen af, hvorvidt en stedbarnsadoption kan bevilges, når forælder og barn ikke har boet sammen i 2,5 år. Ligeledes viser afgørelsen, at det er muligt for en social mor at stedbarnsadoptere et barn som led i en aftale om surrogatmoderskab, når barn og mor ikke har boet sammen i 2,5 år, når det vurderes, at det er til barnet bedste og, at den sociale mor og barnets biologiske far har et stabilt familieliv.

Der forekommer imidlertid nogle yderligere begrænsninger ved muligheden for at søge stedbarns-adoption, hvilket vil blive behandlet nedenfor.

6.3.2 Forbud mod at yde eller modtage vederlag

Det følger af ADL § 15, at såfremt nogen skal give samtykke til adoption, yder eller modtager vederlag eller anden form for modydelse, herunder betaling for tabt arbejdsfortjeneste, kan adoption ikke bevilges. Familieretshuset kan forlange oplysninger af enhver, der har kendskab til oplysninger om forhold, der kan være til brug for afklaring af, om der er ydet eller modtaget vederlag. Formålet med reglen er at sikre, at børn ikke gøres til handelsobjekter, således at stedbarnsadoption ikke kan meddeles til et par, der har fået overdraget et barn, hvis de har betalt barnets forældre, der skal samtykke til adoptionen. Reglen gælder uanset, om det har påvirket forældremyndighedsindehaveren, at denne har modtaget betaling herfor.⁷⁷ Adoptionsbevilling vil derfor nægtes, uanset om det har påvirket forældremyndighedsindehavers holdning til adoptionen. Reglen om forbud mod vederlag ud-

⁷⁷ LFF nr. 73 af 1996-1997, alm. bem. pkt. 4.2.2. LFF nr. 73 af 1996-1997, bem. til § 1, nr. 3

springer af Haager-konventionens artikel 4, litra c, nr. 3, og litra d, nr. 4. Inkorporeringen af konventionens bestemmelse i national lov sikre at dansk lovgivning imødekommer konventionens grundlæggende hensyn om at undgå børnehandel og hindre uetiske fremgangsmåder.⁷⁸

ADL § 15 blev behandlet i Ankestyrelsens principafgørelse 54-16, hvor det blev afklaret, hvorvidt der kunne bevilges adoption til to par, der havde søgt om adoption, når der forelå dokumentation for, at de havde betalt to respektive surrogatmødre for at føde et barn og derefter udlevere det.

Principafgørelsen vedrørte to sager, hvor parterne havde klaget over Statsforvaltningens afgørelser. Den første sag vedrørte et par, der havde indgået en aftale med en surrogatmoder. Børnenes far og hans partner oplyste, at de havde betalt et par 100.000 kr. til den klinik, der havde stået for assisteret reproduktion og dermed etableringen af graviditeten hos surrogatmoderen. Parret havde ligeledes oplyst, at surrogatmoderen ville blive i stand til at købe en lejlighed for den betaling hun fik for at agere surrogatmor for parret. Den anden sag vedrørte et andet par, der havde indgået en aftale om surrogatmoderskab med en anden kvinde. Barnets biologiske far og hans partner havde i denne sag betalt \$30.000 til en klinik i Indien, der havde stået for surrogatmoderskabet, hvor parret havde antaget, at surrogatmoderen havde modtaget nogle af disse penge. Derudover havde parret oplyst, at surrogatmoderen havde underskrevet en kontrakt, hvoraf det fremgik, at hun havde modtaget betaling for udgifter i forbindelse med graviditeten, men at der ikke længere var et økonomisk mellemværende mellem parret og surrogatmoderen. Ankestyrelsen havde i afgørelserne lagt vægt på, at surrogatmødrene efter dansk ret var børnenes juridiske mødre. Surrogatmødrene havde samtykket til overdragelse af forældremyndigheden til børnenes biologiske fædre og samtykket til at stedbarnsadoption til de respektive sociale mødre kunne meddeles. Efter ADL § 15 kan adoption ikke bevilges, såfremt forældremyndighedsindehaveren skal give samtykke til adoptionen og denne modtager vederlag herfor. I sagerne havde parrene ydet vederlag til surrogatmødrene, der skulle give samtykke til adoptionerne. Da det var den samlede forpligtigelse, som surrogatmødrene havde fået betaling for i begge sager, vurderede Ankestyrelsen, at parrene havde betalt surrogatmødrene for samtykke til adoption, da betaling skulle ligestilles med vederlag for samtykke til adoption. På grundlag af dette, kunne der ikke meddeles adoption. Ankestyrelsen udtalte, at uanset om fædrene og deres parterne fungerede som børnenes forældre, kunne det ikke føre til andet resultat, da betalingerne der havde fundet sted, var ulovlige.

Principafgørelsen understøtter reglen i ADL § 15 og fastslår, at der ikke kan bevilges stedbarns-adoption til den biologiske fars partner, i den situation hvor der er indgået en aftale om surrogatmo-

⁷⁸ Ibid

derskab, hvor surrogatmoderen har fået betaling for at samtykke til, at forældremyndigheden overlades til barnets biologiske far, hvorefter der kan ske stedbarnsadoption til faderens ægtefælle eller samlever. Er der indgået en aftale om kommercielt surrogatmoderskab, er det ikke muligt for en social mor at stedbarnsadoptere barnet, der er født som led i en aftale om surrogatmoderskab.

6.3.3 Forbud mod at yde eller modtage hjælp til formidling af surrogatmoderskab

Det følger af ADL § 33, at hjælp ikke må ydes eller modtages med henblik på at opnå forbindelse mellem en kvinde og en anden, der ønsker, at kvinden skal føde et barn til denne. Bestemmelsen indebærer et forbud mod at skabe kontakt mellem personer, der er interesserede i at etablere et surrogati-arrangement. Det betyder, at det hverken er lovligt for personer at yde eller modtage hjælp samt annoncere med henblik på, at opnå kontakt mellem et barnløst par og en potentiel surrogatmoder efter ADL § 33, stk. 2. Det er derfor ikke lovligt for barnløse par at annoncere efter en surrogatmor som eksempelvis på internettet, ligesom det ikke er lovligt for en kvinde at annoncere efter barnløse par og tilbyde sin hjælp som surrogatmoder. Bestemmelsen gælder ligeledes tredje parter, da det heller ikke er tilladt at hjælpe parter med at annoncere hjælp til surrogatmoderskab. Bestemmelsen omfatter derfor mellemmand, som blandt andet kan være en virksomhed, der sørger for at skaffe forbindelse mellem mulige surrogatmødre og barnløse par og dermed sørger for, at parterne opnår forbindelse med hinanden og indgår en aftale om surrogatmoderskab mod en eventuel betaling. Bestemmelsen har til formål at begrænse muligheden for, at ukendte personer får forbindelse til hinanden og dermed indgår en surrogatmoderskabsaftale, da der ved sådan aftale er stor risiko for, at parterne aftaler, at der skal ydes et vederlag for aftalen. Bestemmelsen sætter således en yderligere begrænsning for barnløse pars mulighed for, at etablere en aftale om surrogatmoderskab. Reglen hindrer ikke, at personer som allerede forinden er tilknyttet hinanden, som eksempelvis venner og familie, opnår kontakt til hinanden som led i en aftale om surrogatmoderskab.⁷⁹

Overtrædelse af ADL § 33 er strafsanktioneret efter § 34, som den eneste bestemmelse af de forudgående nævnte bestemmelser i specialet.⁸⁰ Bestemmelsen indebærer, at det både er formidleren og modtageren af formidlingen, der kan straffes for hjælpen til, at kontakten er blevet etableres. Personer, der overtræder ADL § 33, kan straffes med bøde eller op til 4 måneders fængsel, jf. ADL § 34, stk. 1.

⁷⁹ LLF nr. 164 af 1985-1986 bem. til §§ 33-34. TFA2018.2, afsnit 4

⁸⁰ Godsk Pedersen, m.fl., 2018 s. 199. LLF nr. 164 af 1985-1986 alm. bem til pkt. 5 b

En sag hvor spørgsmålet om, hvorvidt ADL § 33 var overtrådt, og om der kunne straffes for brud på bestemmelsen, var en sag fra Retten i Sønderborg, dom afsagt d. 29. november 2017.

Sagen vedrørte et ægtepar, der ønskede at blive forældre. De havde forsøgt med flere behandlinger, hvilket ikke var lykkedes. I stedet begyndte parret at overveje at få et barn, uden at være genetisk beslægtet til det. De blev opmærksom på to hjemmesider ved navn ”*wewoman.com*” og ”*sofeminine*”, hvor det var muligt at komme i kontakt med kvinder, der ønskede at bortadoptere deres nyfødte børn eller ufødte børn umiddelbart efter fødslen. Parret indrykkede derfor annoncer på hjemmesiderne, hvor de søgte efter en kvinde, der havde et nyfødt barn, de kunne adoptere eller en gravid kvinde, som de kunne indgå en adoptionsaftale med. I forlængelse af annoncen, blev parret kontaktet af en polsk kvinde, der var gravid og som ønskede at bortadoptere hendes barn efter fødslen. Parterne blev enige om, at beløbet for bortadoptionen skulle være 750 euro. I forbindelse med fødslen, tog parret til Polen, hvor de efter fødslen hentede barnet og betalte surrogatmoderen, hvorefter de tog hjem til Danmark igen. Da barnet var født i udlandet, skulle parret have en fødselsattest, der fastslog at den danske kvinde havde født det polske barn, så barnet kunne få et cpr.nr. og ret til indrejse i Danmark. Da den danske kvindes mand var fra Holland, rettede han henvendelse til de hollandske myndigheder, hvor han fik fat i en hollandsk fødselsattest, hvorpå der stod, at det danske par var barnets forældre, og at barnet var født i Holland.

Efterfølgende blev parret tiltalt i en straffesag for to forhold. I forhold 1 blev manden tiltalt for straffelovens (STRL) § 163, for at få myndighederne i Holland til at udstede en fødselsattest, på grundlag af urigtige oplysninger om, at barnet var født i Holland og derefter skriftligt erklære overfor Tønder Kommune, at fødselsattesten var udstedt korrekt. Den danske kvinde blev tiltalt for medvirken for overtrædelse af STRL § 163. I forhold 2 blev parret tiltalt for formidling af surrogatmoderskab efter ADL § 33, stk. 2 ved i forening at have annonceret på flere forskellige hjemmesider, at de ønskede at få kontakt med en kvinde, der ville føde og bortadoptere et barn til parret mod betaling.

Vedrørende forhold 2, lagde retten til grund, at det er strafbart efter ADL § 33, stk. 2 at annoncere for at opnå kontakt til en surrogatmoder. Et surrogatmoderskab omfatter situationer, hvor et barnløst par finder en kvinde, der ønsker at føde et barn for dem. Surrogatmoderen kan enten blive gravid, ved at det er surrogatmoderens eget æg, der bliver befrugtet med sæd fra den mandlige part, eller ved at det er den kvindelig parts æg, der bliver befrugtet med den mandelige parts sæd, som bliver sat op i surrogatmoderen. Barnet vil derfor være genetisk beslægtet med enten begge eller en af forældrene, hvilket ikke var tilfældet i denne sag, da barnet er genetisk beslægtet med surrogatmoderen og en anden mand. Det afgørende for, om der er indgået en aftale om surrogatmoderskab, er at aftalen er indgået, inden surrogatmoderen bliver gravid. I denne sag

indrykkede parret annoncer på hjemmesiderne, hvor det fremgik, at de ”*looking to adopt a baby*” og ”*we prefer a new born or a pregnant woman who cannot for some reason keep her unborn child*”. Retten fandt på grundlag af ordlyden af annoncerne, at parret søgte at adoptere et barn, og at de søgte et nyfødt barn eller en gravid kvinde, der ikke kunne tage vare på barnet efter fødslen og derfor ville bortadoptere barnet. På baggrund af dette, og at det måtte lægges til grund, at den allerede gravide polske kvinde kontaktede parret som følge af annoncerne, fandt retten ikke, at Anklagemyndigheden havde ført tilstrækkeligt bevis for, at parret havde annonceret efter en surrogatmoder. Parret blev derfor frifundet for overtrædelse af ADL § 33, stk. 2. Retten fandt i stedet, at der var ført bevis for, at parret havde overtrådt STRL § 163, ved at have afgivet en urigtig skriftlig erklæring til brug i et retsforhold, der vedkommer det offentlige, ved at parret i forbindelse med en anmodning om registrering i Folkeregisteret i strid med sandheden oplyste, at den danske kvinde havde født parrets fælles søn i Holland, selvom barnet var født i Polen af en anden kvinde. Parret blev derfor dømt og fik 20 dages fængsel.

Af byretsdommen kan det udledes, at bestemmelsen i ADL § 33, stk. 2 ikke finder anvendelse, når et barnløst par annoncerer med henblik på at opnå forbindelse til en kvinde, der allerede er gravid eller har født et barn og herefter ønsker at bortadoptere barnet til parret. Når en kvinde allerede er gravid, er der ikke indgået en aftale om surrogatmoderskab, hvilket ligeledes fremgår af forarbejderne til adoptionsloven.⁸¹ Når et barnløst par annoncerer efter en kvinde, der allerede er gravid, kan der ikke være tale om formidling af surrogatmoderskab, hvorfor forholdet ikke er ulovligt, og der kan ikke straffes for bestemmelsen.

⁸¹ LLF nr. 164 af 1985-1986 bem. til § 33

7. Delkonklusion

I de forrige afsnit er der blevet gjort rede for de forskellige typer af forældreskab. Det er blevet undersøgt, at der er en juridisk forskel på at være retlig forælder og social forælder. Efter dansk ret anses den fødende kvinde som barnets retlige mor efter børnelovens § 30. Det betyder, at i en aftale om surrogatmoderskab anses den sociale mor ikke som barnets juridiske mor, selvom det er den sociale mor skal varetage forældreskabet sammen med barnets biologiske far. Er en social mor udelukkende social forælder til et barn, har hun ingen forpligtigelser og beføjelser over barnet.

I afsnit 6 følger en analyse af aftaler om surrogatmoderskab i Danmark, og hvilke muligheder en social mor har for at opnå forældremyndighed og retligt forældreskab til et barn født i et surrogati-arrangement. En social mor kan som udgangspunkt ikke anerkendes som retlig mor til et barn født i et surrogati-arrangement på baggrund af børnelovens § 30. Anerkender en udenlandsk fødselsattest en social mor som barnets retlige mor, vil denne fødselsattest ikke kunne anerkendes i Danmark, hvilket følger af TFA2014.96.

Efter forældreansvarslovens § 13, er det muligt for den sociale mor at bliver forældremyndighedsindehaver i forening med barnets biologiske far til et barn født i et surrogati-arrangement. Der foreligger dog nogle begrænsninger herved. For det første kan en anmodning om overførsel af forældremyndighed tidligst behandles 3 måneder efter barnets fødsel, hvilket bevirker, at det ikke er muligt at få del i forældremyndigheden fra barnets fødsel. For det andet skal surrogatmoderen samtykke til, at overførslen finder sted, såfremt hun har del i forældremyndigheden. Har hun ikke del i forældremyndigheden, skal der indhentes en erklæring fra hende, som lægges til grund for, hvorvidt overførslen kan finde sted. For det tredje er godkendelsen om overførsel af forældremyndighed betinget af, at det er bedst for barnet efter forældreansvarslovens § 4, hvilket er en retlig vurdering Familie retshuset skal foretage. Er den biologiske far og den sociale mor ikke gift, er udgangspunkt af hensyn til barnets bedste, at der skal være tale om et stabilt parforhold af ægteskabslignende karakter, hvilket som udgangspunkt forudsætter, at den biologiske far og social mor har haft et sammenhængende samliv af mindst 2,5 års varighed på fælles folkeregisteradresse umiddelbart op til overførslen af forældremyndigheden. Endvidere kan Familieretshuset ikke godkende en aftale om overførsel af forældremyndighed, hvis der i forbindelse med aftalen er ydet et økonomisk vederlag til forældremyndighedsindehaveren jf. forældreansvarslovens § 13, stk. 3, 2. pkt., hvilket blev fastslået i

TFA2002.313. Det betyder, at såfremt der er tale om et kommercielt surrogatmoderskab, vil en aftale om overførsel af forældremyndighed ikke kunne godkendes, hvorfor en social mor ikke vil kunne få del i forældremyndigheden.

Der er imidlertid forskel på at have forældremyndigheden og have det retlige forældreskab over et barn. Den eneste måde en social mor kan opnå et retligt forældreskab over et barn født i et surrogatarrangement, er ved stedbarnsadoption. Ved registrering af et forældreskab indtræder de familieretlige retsvirkninger såsom legal arveret, fælles forældremyndighed og forsørgelsespligt. Når en surrogatmor efter dansk lovgivning anses som retlig mor til et barn født i et surrogatarrangement, påhviler disse rettigheder surrogatmoderen og således ikke den sociale mor.

Efter adoptionslovens § 5 a, stk. 1, kan en social mor stedbarnsadoptere sin ægtefælle eller samlevers barn. Adoptionen forudsætter dog, at forældremyndighedsindehaveren skriftligt samtykker hertil, når barnet er under 18 år jf. adoptionslovens § 7. Det betyder, at såfremt surrogatmoderen har del i forældremyndigheden, skal hun samtykke til, at stedbarnsadoption finder sted. Et samtykke kan ligeledes først gyldigt gives tidligst 3 måneder efter barnets fødsel jf. adoptionslovens § 8, stk. 2. Har surrogatmoderen derimod ikke del i forældremyndigheden, skal der i stedet indhentes en erklæring fra hende, inden Familieretshuset træffer afgørelse om, hvorvidt stedbarnsadoption skal bevilges efter adoptionslovens § 13. Derudover må stedbarnsadoption kun bevilges, når det anses for at være bedst for barnet jf. adoptionslovens § 2, hvilket vurderes at være opfyldt, når familien har opnået en fornøden stabilitet. Efter praksis er der opnået fornøden stabilitet, når ægtefællen eller samleveren har boet sammen med barnet i 2,5 år. Som følge af denne praksis, er udgangspunktet at stedbarnsadoption først kan bevilges til en social mor efter 2,5 år. Endvidere følger det af adoptionslovens § 15, at stedbarnsadoption ikke kan bevilges af Familieretshuset til en social mor, såfremt surrogatmoderen har modtaget vederlag eller anden form for modydelse, hvilket blev præciseret i Ankestyrelsens principafgørelse 54-16. Derudover er der en begrænsning i muligheden for at indgå aftaler om surrogatmoderskab, da det efter adoptionslovens §§ 33-34 er strafbart at annoncere, yde og modtage hjælp til formidling af surrogatmoderskab. Reglen finder dog ikke anvendelse, når et barnløst par annoncerer med henblik på at opnå forbindelse til en kvinde, der allerede er gravid eller har født et barn og herefter ønsker at bortadoptere barn til parret, hvilket blev fastslået af Retten i Sønderborg i dommen afsagt den 29. november 2017.

8. Surrogatmoderskab set i et europæisk menneskerettighedsperspektiv

8.1 Retten til privatliv og familieliv i EMRK artikel 8

Det er tidligere beskrevet i afsnit 6.2.1, at EMRK artikel 8 beskytter retten til privatliv og familieliv. Retten til respekt for privatliv i EMRK artikel 8 har et selvstændigt indhold, men er tæt knyttet til beskyttelsen af familieliv i samme bestemmelse. Retten til privatliv er et begreb, som skal forstås bredt og som ikke er muligt at definere entydigt. Retten til privatliv beskytter blandt andet den personlige identitet, som udgør et centralt aspekt i retten til privatliv efter artikel 8. Personlig identitet kan blandt andet omfatte den fysiske identitet, som omfatter biologisk afstamning, herunder relationen mellem barn og forældre, og den juridiske relation mellem barn og den biologiske far. Ligeledes omfatter privatlivet relationer mellem personer, herunder relationer mellem familiemedlemmer, der ikke er omfattet af ”familieliv” i konventionens artikel 8.⁸²

Familiebegrebet i retten til respekt for familieliv i EMRK artikel 8 er ej heller et begreb, der er entydigt defineret, hvorfor beskyttelse efter bestemmelsen beror på en individuel vurdering. Den traditionelle kernefamilie udgør en central del af familiebegrebet og udgør en beskyttelse af konventionen. Familiebegrebet skal fortolkes dynamisk. Kernefamilien er de senere år blevet mortificeret, hvorfor fortolkning af artikel 8 er gået i retning af en øget beskyttelse både af retten til familie- og privatliv. I EMD-praksis lægges der vægt på både biologiske og juridiske familieband samt de facto familieliv, hvor familierelationen består i de sociale relationer, når familien hverken er genetisk eller juridisk beslægtet. Forholdet mellem forældre til børn født i et surrogati-arrangement kan også udgøre en ret til beskyttelse af privat- og familielivet og således ikke kun, når forældrene er biologisk og genetisk beslægtet med barnet.⁸³

EMRK har til formål at beskytte individet fra vilkårlige indgreb fra myndigheder. Et indgreb af denne ret kan retfærdiggøres efter EMRK artikel 8, stk. 2, såfremt følgende betingelser er opfyldt. For det første skal indgrebet være i overensstemmelse med lovgivning, derudover skal det være nødvendigt i et demokratisk samfund, for at opnå det eller de omhandlede formål og til sidst skal indgrebet varetage mindst et legitimt formål.⁸⁴ Betingelserne vil nedenfor blive gennemgået.

⁸² Kjølbro, 2017 s. 773. Lorenzen, m.fl. 2011 s. 649-650 og 676-677

⁸³ Holdgaard, 2012 s. 230-232. Kjølbro, 2017 s. 788. Lorenzen, m.fl. 2011 s. 706-708

⁸⁴ Holdgaard, 2012 s. 233. Kjølbro, 2017 s. 755. Lorenzen, m.fl. 2011 s. 763

Legalitetskravet indebærer, at indgrebet skal have hjemmel i national lov, og at der stilles visse kvalitative krav til hjemmelsgrundlaget. At indgrebet skal have hjemmel i lov betyder, at der skal findes nationale regler, der giver myndigheden ret til at foretage det pågældende indgreb både procesuelt og materielt. Ved en lov forstås der efter fast praksis, at det både kan være skrevne og uskrevne retsregler, samt regler der følger af retspraksis. Hvis der ikke findes national lovgivning, der giver hjemmel til indgrebet, kan der statueres krænkelse. Vurdering af, hvorvidt der er sket krænkelse, beror på medlemsstatens afgørelse og det anførte retsgrundlag i afgørelsen. Det indebærer, at hvis en myndighed har anvendt et lovgrundlag, der ikke dannede grundlag for indgrebet, er det uden betydning, hvorvidt andre retsregler gav grundlag herfor. At der stilles visse kvalitative krav til hjemmelsgrundlaget betyder, at de nationale retsregler skal være i overensstemmelse med retsstatsprincippet, hvilket indebærer en præcision af, at hjemmelsgrundlaget skal være tilgængeligt og retstilstanden skal være forudsigelig. Dette medfører, at reglen der påberåbes, skal være tilgængelig for borgere, hvad enten der er tale om uskreven eller uskrevne regel eller den følges af retspraksis. Derudover skal retsreglen være formuleret så tiltrækkelig klar og præcis, at borgere har mulighed for at indrette sig efter retsgrundlaget. Er et indgreb ikke ”foreskrevet ved lov”, indebærer det, at legalitetskravet ikke er opfyldt, hvorfor indgrebet vil udgøre en krænkelse.⁸⁵

Nødvendighedskravet bliver ifølge fast og langvarig EMD-praksis fortolket som et krav om proportionalitet. Med proportionalitetskravet menes der, at der skal være en rimelig balance mellem de indgreb, der søges realiseret overfor individet, og de hensyn, der begrundet det pågældende indgreb. Proportionalitetsprincippet forudsætter, at såfremt det er muligt at vælge mellem flere egnede foranstaltninger, skal den mindst byrdefulde foranstaltning vælges. I EMD-praksis indgår proportionalitetsprincippet i tæt samspil med ”margin of appreciation”. ”Margin of appreciation” betyder, at staterne har en skønsmargin, hvilket er det manøvrerum, som EMD er villig til at give de nationale myndigheder i deres tilladelse til, at opfylde deres forpligtigelser i henhold til EMRK. Der overlades derfor en skønsmargin til staterne i forhold til vurderingen af nødvendigheden af, om der skal foretages et indgreb. Hvor vid denne skønsmargin er, afhænger af den givne situation. Skønsmargin varierer navnlig i forhold til 1) karakteren af de rettigheder, der gøres indgreb i, 2) rettighedens betydning for individet og indgrebets intensitet, 3) karakteren af de aktiviteter, der gøres indgreb i, 4) karakteren af de anerkendelsesværdige formål, der søges varetaget med indgrebet, 5) om der er tale

⁸⁵ Kjølbro, 2017 s. 755-759 og 765. Lorenzen, m.fl. 2011 s. 764-766

om et retsområde, hvor der er en vis grad af fælles retsopfattelse mellem medlemsstaterne, eller om der er tale om et retsområde, der er under udvikling, hvor der er forskel på retstilstanden blandt de lande, der er medlem af Den Europæiske Union. Jo større enighed blandt stater på et retsområde, desto snævrere skønsmargin, hvorimod er der tale om et retsområde, hvor der er stor uenighed om retsopfattelsen og stor forskel på lovgivningen på området i medlemsstaterne, er der en bredere skønsmargin. Vedrører en sag moralske og etiske forhold, har medlemsstaterne som udgangspunkt en vid skønsmargin. Har medlemsstaterne en snæver skønsmargin, skal der tungtvejende grunde til at retfærdiggøre et indgreb. Har medlemsstaterne derimod en bredere skønsmargin, skal der mindre tungtvejende grunde til at retfærdiggøre et indgreb. Det indebærer, at såfremt der er tale om et meget alvorligt indgreb, skal der fremføres meget tungtvejende grunde, før et indgreb kan være i overensstemmelse med EMRK. Eftersom der er overladt en vist skønsmargin til staterne, er EMDs opgave at efterprøve de afgørelser, som medlemsstaterne har kompetence til at træffe afgørelse i, hvor EMD har beføjelse til at tage stilling til, hvorvidt et indgreb er nødvendigt, proportionalt og lever op til EMRK.⁸⁶

For et tredje skal der være tale om relevante hensyn bag indgrebet, hvilket er præciseret i EMRK artikel 8, stk. 2. Indgrebet, der foranstalles af staten, skal varetage et legitimt formål og kunne begrundes i at være “ [...] *af hensyn til den nationale sikkerhed, den offentlige tryghed eller landets økonomiske velfærd, for at forebygge uro eller forbrydelse, for at beskytte sundheden eller sædeligheden eller for at beskytte andres ret og frihed.*” Der er tale om en udtømmende opregning af legitime formål i bestemmelsen, som skal fortolkes indskrænkende. Det indebærer, at et indgreb i en beskyttet ret, der ikke er begrundet i et eller flere opregnede formål i bestemmelsen, vil være i strid med EMRK.⁸⁷

Hvorvidt der var sket en krænkelse af retten til privat- og familieliv efter EMRK artikel 8 i sager om børn født qua surrogati-arrangement, har EMD taget stilling til i to sager.

⁸⁶ Holdgaard, 2012 s. 233-234. Kjølbro, 2017 s. 767-772. Lorenzen, m.fl. 2011 s. 35 og 766

⁸⁷ Kjølbro, 2017 s. 765-767. Lorenzen, m.fl. 2011 s. 35, 766-768

8.2 Mennesson mod Frankrig og Labassee mod Frankrig

Sagerne *Mennesson mod Frankrig*, dom af 26. juni 2014⁸⁸ og *Labassee mod Frankrig*, dom af 26. juni 2014⁸⁹ omhandlede, hvorvidt der kunne ske lovlig anerkendelse i Frankrig af et juridisk forhold mellem børn og forældre, der lovligt var etableret i USA mellem børn født af surrogatmødre og de par, der havde gjort brug af surrogati-arrangementerne.

Sagerne vedrørte to franske ægtepar, Hr. og Fru Mennesson og Hr. og Fru Labassee. På grund af kvindernes infertilitet, indgik parrene aftaler om surrogatmoderskab med to forskellige surrogatmødre i USA. Aftalerne der var blevet indgået, var i overensstemmelse med amerikansk lovgivning. I begge sager var der anvendt æg fra en anonym donor og sæd fra kvindernes ægtefæller, Hr. Mennesson og Hr. Labassee. Æggene blev befrugtet og opsat i surrogatmødrenes livmoder, hvor der som følge heraf blev født Mennessons tvillinger og Labassee's pige. Børnene er således genetisk beslægtede med fædrene, men ikke med Fru Mennesson og Fru Labassee.

Som følge af graviditeterne, afsagde to retter i USA, at Hr. Mennesson og Hr. Labassee var genetiske fædre og Fru Mennesson og Fru Labassee var juridiske mødre til børnene, der blev født af surrogatmødrene i de amerikanske stater. Fødselsattesterne, der blev udstedt i forbindelse med fødslerne, fastslog derfor at de franske ægtepar var forældre til børnene.⁹⁰

I Labassee sagen blev fødselsattesten afvist af de franske myndigheder med den begrundelse, at en registrering ville være i strid med ordre public, da parterne havde indgået aftale om surrogatmoderskab i udlandet, og at denne aftale var ugyldig efter fransk lov.⁹¹ I Mennesson sagen henvendte ægteparret efter fødsel sig til et fransk konsulat i USA for, at få deres tvillingers oplysninger registeret i det franske register over fødsler, ægteskaber og dødsfald. Konsulatets afviste imidlertid også denne anmodning med den begrundelse, at parret ikke kunne dokumentere, at Fru Mennesson havde født tvillingerne og de mistænkte dem for at have indgået en aftale om surrogatmoderskab.⁹²

⁸⁸ Case of *Mennesson v. France*, 26. June 2014

⁸⁹ Case of *Labassee v. France* 26. June 2014

⁹⁰ *Labassee*, 1-10. *Mennesson*, 1-10

⁹¹ *Labassee*, 11, 13-15

⁹² *Mennesson*, 11-23

Sagerne var igennem flere instanser i retssystemet i Frankrig og nåede til sidst til EMD som følge af at, Frankrigs højeste appelinstans, Kassationsretten, ej heller vil anerkende fødselsattesterne.⁹³ Mennesson og Labassee klagede over de franske afgørelser og beråbte sig EMRK artikel 8. De anførte, at det var til skade for børnenes interesser, at de ikke kunne opnå anerkendelse i Frankrig af det juridiske forhold mellem dem som forældre og børnene, når fødselsattesterne lovlige var blevet etableret i USA. Ægteparrene hævdede, at der ikke var et tilstrækkeligt retsgrundlag for indgrebet. De var af den opfattelse, at der ikke var nogen bestemmelse i fransk lov, der forbød etablering af et lovligt forældre-barn-forhold med et barn, som var blevet født som følge af en aftale om surrogatmoderskab. De gjorde derfor gældende, at der var sket en krænkelse af retten til respekt for deres privatliv og familieliv efter EMRK artikel 8. Den franske stat bestred denne påstand og anførte enhver form for fødselsregistrering var svigagtig, da forældrene efter fransk ret ikke ansås for at være børnenes juridiske forældre, da aftalerne om surrogatmoderskab var ugyldige. Der gjorde gældende, at der var hjemmel til indgrebet og indgrebet havde et legitimt formål.⁹⁴

8.2.1 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols retlige vurdering af sagen

Domstolen anførte, at et indgreb i privat eller familielivet kan retfærdiggøres efter EMRK artikel 8, stk. 2, såfremt indgrebet har hjemmel i lov, forfølger et eller flere legitime mål, og at indgrebet anses for at være "nødvendigt i et demokratisk samfund". Domstolen tog stilling til legitimiteten og om, hvorvidt indgrebet kunne anses for at være "nødvendigt i et demokratisk samfund".

8.2.2 Legitime formål

Staten begrundende indgrebene med, at det var for at "opretholde orden", "forebygge af kriminalitet", af hensyn til "beskyttelse af sundheden" og "beskyttelse af andres rettigheder og friheder".

Hvorvidt den franske stat havde handlet ud fra et legitimt formål, var retten ikke overbevist om med hensyn til "opretholdelse af orden" "og forebyggelse af kriminalitet". Retten fandt ikke, at franske statsborgeres brug af surrogatmoderskab i et land, hvor det er lovligt, udgør en lovovertrædelse i henhold til fransk ret. De franske myndigheder havde derfor ikke forfulgt legitime formål med hensyn til opretholdelse af orden" "og "forebyggelse af kriminalitet".

⁹³ Labassee, 17, 24, 28, 82-85. Mennesson, 27

⁹⁴ Labassee, 34-35, 43-45. Mennesson, 43, 51-52, 55

Retten fandt, at et fransk afslag på registrering af oplysningerne om de amerikanske fødselsattester, var et ønske om at beskytte børnene og et forsøg på at afholde par fra at indgå aftaler om surrogatmoderskab, hvor de anvendte metoder til assisteret reproduktion. Som følge heraf, vurderede retten, at indgrebet havde forfulgt to legitime formål, nemlig ”beskyttelse af sundheden” og ”beskyttelse af andres rettigheder og friheder”.⁹⁵

8.2.3 Nødvendigt i et demokratisk samfund

Den franske regering gjorde gældende, at området om surrogatmoderskab er et moralsk og etisk problem, der ikke er enighed om blandt medlemsstaterne, hvorfor medlemsstaterne burde have et vidt skøn på området. Efter den omstændighed, at ægtefællerne havde et normalt familieliv i Frankrig med børnene, gjorde regeringen gældende, at statens indblanding i deres rettigheder på grundlag af den manglende registrering af fødselsattesten var proportional og ikke en overtrædelse af EMRK artikel 8. Fordi forældrene havde omgået reglerne ved at indgå et surrogati-arrangement i udlandet, begrundede staten, at det var det, der førte til nægtelse af anerkendelse af faderskab ved de to fædre. Ud fra en undersøgelse foretaget af EMD med 35 medlemsstater i Europarådet, blev det fastslået, at der er et udtrykkeligt forbud mod surrogatmoderskab i 14 af 35 medlemsstater. Retten fandt derfor, at der hverken var enigheden om lovligheden af surrogati-arrangementer og lovlige anerkendelse af slægtskab mellem de tilsigtede forældre og de børn, der bliver født som led i en aftale om surrogatmoderskab.

Ægtefællerne bemærkede, at det var uhensigtsmæssigt for Hr. Mennesson og Hr. Labasse, at det juridiske forældreskab mellem dem og børnene ikke kunne anerkendes, selvom mændene var børnenes biologiske fædre. Endvidere bemærkede de, at den pågældende foranstaltning havde uforholdsmæssige konsekvenser for børnenes situation, da de som følge af manglende anerkendelse af det juridiske forhold til deres franske forældre havde begrænsede rettigheder. Dette var kendetegnet ved, at børnene ikke havde fransk statsborgerskab, ikke havde fået udstedt fransk pas, ingen gyldig opholdstilladelse havde, samt der var begrænset mulighed for at arve efter de franske forældre. Ægtefællerne anførte, at omfanget af ”margin of appreciation” i de foreliggende tilfælde var relativ. Efter deres opfattelse var spørgsmålet ikke, om en medlemsstats forbud mod surrogatmoderskabsaftaler

⁹⁵ Labassee, 51, 53-54. Mennesson, 59-64

var forenelig med konventionen. I stedet var spørgsmålet om det indgreb, som de havde været udsat for, kunne anses for at være “nødvendigt i et demokratisk samfund”.

Retten udtalte, at omfanget af staternes skønsmargin vil variere afhængigt af omstændigheder, emnet og konteksten. Den manglende konsensus på området, talte for at give medlemsstaterne et vidt skøn. Dog skulle der tages højde for det væsentlige aspekt, at der som led i en surrogatmoderskabsaftale er tale om et barns identitet, når forældrene ikke kan registreres som juridiske forældre til barnet. Dette talte for, at det er hensigtsmæssigt at begrænse den skønsmargin, der er overladt til medlemsstaterne på området om surrogatmoderskab.⁹⁶

Retten fandt, at der i de foreliggende sager skulle sondres mellem forældrenes ret til respekt for deres familieliv på den ene side og børnenes ret til at respektere deres privatliv på den anden side, hvorfor rettighederne blev behandlet særskilt.⁹⁷

8.2.4 Forældrenes ret til familieliv

Retten fandt, at den manglende anerkendelse af det juridiske forhold mellem forældre og børn efter fransk lovgivning ikke nødvendigvis påvirkede deres familieliv. Retten mente imidlertid, at spørgsmålet om, hvorvidt ægtefællernes ret til familieliv var krænket, skulle afgøres ud fra spørgsmålet under hensyntagen til de praktiske hindringer, som familien har haft som følge af den manglende anerkendelse. Retten bemærkede, at efter børnenes fødsel, kunne ægtefællerne sammen med børnene etablere sig i Frankrig og var i stand til at leve sammen, hvorfor der ikke var grund til at frygte, at der var risiko for, at myndighederne ville gøre indgreb i deres familieliv. Domstolen bemærkede endvidere, at Kassationsretten havde udtalt, at nægtelse af registrering af fødselsoplysningerne ikke var til hinder for, at forældrene og børn levede sammen i Frankrig. Som følge heraf, fandt domstolen ikke, at der var sket en krænkelse af forældrenes ret til familieliv i hverken Mennesson eller Labassee sagen.⁹⁸

⁹⁶ Labassee, 47, 56-59. Mennesson, 63-70, 73-80

⁹⁷ Labassee, 65. Mennesson, 86

⁹⁸ Labassee, 66, 71, 73. Mennesson, 87, 92-94

8.2.5 Børnenes ret til privatliv

Retten bemærkede, at respekten for privatlivet kræver, at alle skal kunne identificere deres identitet som individuelle mennesker. Et væsentligt aspekt af en persons identitet er på spil, når der er tale om et juridisk forhold mellem forældre og børn. Det juridiske forhold mellem forældre og børn var blevet anerkendt i USA på baggrund af amerikanske fødselsattester, hvor det fremgik, at de franske ægtepar var børnenes forældre. Forældreskabet ville de franske myndigheder ikke anerkende, hvorfor børnenes retstilstand var usikker som følge af den manglende anerkendelse. Retten fandt at artikel 8 i konventionen ikke garanterer en ret til at erhverve en bestemt nationalitet, men at nationalitet er et element i en persons identitet. Domstolen påpegede, at børnenes biologiske fædre er franske, hvorfor der var en bekymrende usikkerhed om muligheden for at opnå anerkendelse af fransk statsborgerskab i henhold til fransk lovgivning, som følge af den manglende anerkendelse af det juridiske faderskab til børnene. Denne usikkerhed kunne have negative konsekvenser for definitionen af børnenes personlige identitet. Ligeledes bemærkede retten, at som følge af den manglende anerkendelse af det juridiske forældreskab, stod børnene usikkert som følge af deres arverettigheder, selvom fædrene er biologiske. De påpegede, at arverettigheder også er en bestanddel af børns identitet, hvorfor denne ret er frataget for børn født i udlandet i et surrogati-arrangement på følge af fransk lovgivning. Domstolen anerkendte, at Frankrig ønskede at afskrække sine statsborgere fra at rejse til udlandet for at udnytte metoder til assisteret reproduktion, der er forbudt i deres eget land. Domstolen fastslog, at alle skulle være i stand til at fastslå indholdet af en persons identitet, herunder det juridiske forhold til deres forældre, hvorfor den manglende anerkendelse var væsentligt påvirket. Ligeledes påpegede domstolen et alvorligt spørgsmål om, hvorvidt den manglende anerkendelse var forenelig med barnets bedste og dennes interesser. Retten vurderede, at det ikke kunne anses for at være i barnets interesse at fratage børnene sit juridiske forhold til deres biologiske forældre. Retten fandt, at denne alvorlige begrænsning af børnenes identitet og ret til respekt for privatlivets fred, forhindrede dem i anerkendelse af deres juridiske forhold til deres biologiske far, hvilket oversteg den franske stats tilladte grænse for deres skønsmargin. Retten konkluderede derfor, at børnenes ret til respekt for deres privatliv var i strid med EMRK artikel 8 i både *Mennesson* og *Labassee* sagen.⁹⁹ EMD fastslog som følgende, at der ikke er sket en overtrædelse af konventionens artikel 8, for så vidt angår forældrenes ret til respekt for deres familieliv, men at der var sket en overtrædelse af børnenes ret til respekt for privatliv.¹⁰⁰

⁹⁹ Labassee, 74-80. *Mennesson*, 96-101

¹⁰⁰ Labassee, 66, 81
Mennesson, 87, 102

9. Overvejelser i forbindelse med surrogatmoderskab og barnets bedste set i lyset af de danske regler, dansk praksis og de udvalgte EMD-domme

EMD fastslog i sagerne Labassee og Mennesson, at forældrenes ret til familieliv ikke var krænket, da de respektive familier hver især kunne etablere et familieliv i Frankrig uden indblanding fra de franske myndigheder. Derimod udgjorde det en krænkelse af børnenes ret til privatliv efter EMRK artikel 8, at den franske stat ikke ville anerkende forholdet mellem de franske forældre og surrogatbørnene. EMD overvejede i Mennesson mod Frankrig og Labassee mod Frankrig, hvorvidt den manglende anerkendelse af forældreskab, var forenelig med barnets bedste og dennes interesser. Sagerne vedrørte dog både anerkendelse af faderskab og moderskab af de biologiske fædre og de sociale mødre, hvor problematikken om surrogatmoderskab i Danmark kun vedrører anerkendelse af det retlige moderskab, da anerkendelse af faderskab ikke ses som en problematik i Danmark. Ovenstående analyse i afsnit 6, viser en række problemstillinger, der er forbundet med surrogatmoderskab. I dette afsnit overvejes en mulig problematik i forbindelse med vurderingen af barnets bedste, som er en integreret del af spørgsmålet om surrogatmoderskab.

I henhold til den sammenfattende konklusion af analysen, kan det konstateres, at der er nogle problematikker forbundet med muligheden for at etablere et surrogatmoderskab og muligheden for at en social mor kan opnå forældremyndighed og det retlige forældreskab over et barn, der er født i et surrogati-arrangement. Ud fra udfaldet af EMD-dommene, dansk lovgivning og praksis, kan der således stilles spørgsmålet, hvorvidt det er til barnets bedste, at de forældre, der skal fungere som barnets forældre, ikke kan anerkendes som retlige forældre til barnet - eller at reglerne begrænser en social mors mulighed for at anerkendes som retlig forælder eller forældremyndighedsindehaver til et barn født i et surrogati-arrangement. Er det juridiske forældreskab ikke anerkendt, står både barnet og den sociale mors retsstilling usikkert. Dette gælder både i forhold til arveretten, forsørgelsespligten og værgemål, samt de rettigheder og beføjelser en forældremyndighedsindehaver har til et barn efter forældreansvarslovens regler.

9.1 Barnets bedste

FN's Børnekonvention artikel 3, stk. 1 har følgende officielle ordlyd: *"In all actions concerning children, whether undertaken by public or private social welfare institutions, courts of law, administrative authorities or legislative bodies, the best interests of the child shall be a primary consideration"*.¹⁰¹ Efter konventionens bestemmelse skal barnets bedste komme i første række i alle afgørelser, der vedrører barnet, uanset hvilken myndighed, der har kompetence til at træffe afgørelse. Konventionen gælder for alle børn under 18 år. Som tidligere nævnt, er barnets bedste ikke entydigt defineret. Til brug for fortolkning af barnets bedste, har FN's Børnekomité udarbejdet et bidrag til fortolkning af Børnekonventionens enkelte bestemmelser, de såkaldte General Comments. General Comment nr. 14 vedrører et fortolkningsbidrag til, hvordan barnets bedste skal forstås. General Comments er ikke retlig bindende for de medlemsstater, der har tiltrådt konventionen, men de regnes for et vigtigt autoritativt fortolkningsinstrument til Børnekonventionen.¹⁰² General Comments nr. 14 fastslår, at barnets bedste er en retlig standard og et dynamisk koncept, der løbende er i udvikling og afhænger af forskellige opfattelser og værdinormer.¹⁰³ Ifølge Børnekomitéens generelle kommentarer har både administrative myndigheder og domstolene en forpligtigelse til at inddrage princippet om barnets bedste i deres afgørelser.¹⁰⁴ Barnets bedste anses for at være et treledet koncept, hvilket skal forstås som en materiel rettighed, et fortolkningsprincip og et processuelt princip.¹⁰⁵ Den materielle rettighed indebærer, at barnets bedste er et primært hensyn, der skal lægges til grund i et hvert forhold, der angår børn. Fortolkningsprincippet indebærer, at såfremt en regel kan fortolkes på flere måder, skal bestemmelsen fortolkes på den måde, der tjener barnets interesser bedst muligt. Det processuelle princip indebærer, at når der træffes en afgørelse, der involverer et barn, skal de proceduremæssige garantier opfyldes. Det betyder, at der i den pågældende afgørelse skal fremgå, hvilke kriterier der er lagt vægt på, og hvordan barnets interesser er inddraget i afgørelsen i forhold til andre overvejelser, der er blevet lagt vægt på i den endelige vurdering af sagen. I en afgørelse skal barnets bedste være det grundlæggende hensyn, men andre hensyn kan godt opvejes og indgå i vurderingen af resultatet i en afgørelse.¹⁰⁶

¹⁰¹ Convention on the Rights of the Child 44/25 of 20 November 1989

¹⁰² Faye Jacobsen s. 82-83

¹⁰³ General comment no. 14, 2013, pkt. 11. Mørk, 2019 s. 77. Schultz, m.fl., 2017 s. 109

¹⁰⁴ Ibid, pkt. 17, 19-21, 25

¹⁰⁵ Ibid, pkt. 6

¹⁰⁶ Ibid, pkt. 36-37. TFA2016.454, afsnit 2.3.1

Efter en grundig analyse i afsnit 6, kan det konkluderes, at der er en begrænset mulighed efter lovgivningen, for at en sociale mor kan anerkendes som barnets retlige mor eller forældremyndighedsindehaver, når barnet er født qua surrogati-arrangement. Hensynene, der ligger bag reglerne om surrogatmoderskab i Danmark har til formål at beskytte både surrogatmoderen, barnet og barnløse par, der ikke selv er i stand til at få børn under normale omstændigheder.¹⁰⁷ Lovgiver forsøgte med etableringen af reglerne at begrænse surrogatmoderskab, men på en sådan måde, hvor det ikke i et større omfang er til hinder for eller ulovligt, at folk med en relation til hinanden, der har en nær eller familiemæssig tilknytning, kan indgå aftaler om surrogatmoderskab. Beskyttelseshensynet bag reglerne er begrundet i at hindre uetiske fremgangsmåder. Reglerne har endvidere til formål at forhindre kommerciel udnyttelse af surrogatmødre, da en kvinde som følge af at være økonomisk eller social dårlig stillet, ikke skal føle sig tvunget til en grænseoverskridende handling. I og med at en aftale om surrogatmoderskab er en følelsespræget aftale, hvor der er en risiko for at surrogatmoderen i forbindelse med graviditeten eller fødslen ikke længere vil være glad for den indgået aftale, er det af hensyn til beskyttelse af surrogatmoderen, muligt for hende at fortryde en sådan aftale. Det påhviler hende ikke at udlevere barnet, som følge af at det ikke i Danmark er muligt, at påberåbe en aftale om surrogatmoderskab efter børnelovens § 31. Derudover er reglerne søgt etableret med det formål at forhindre, at børn gøres til en handelsvare, da det er den grundlæggende holdning, at børn hverken skal kunne købes eller sælges i aftaler om surrogatmoderskab med barnløse par. Derfor kan aftaler om overførsel af forældremyndighed og bevilling af stedbarnsadoption ikke finde sted, når der er givet et økonomisk vederlag i en aftale om surrogatmoderskab. Endvidere er der også et hensyn at tage til det barnløse par, hvor der som følge heraf heller ikke er mulighed for økonomisk og følelsespræget udnyttelse af barnløse pars stærke ønske om et få et barn.¹⁰⁸

Det følger af General Comment nr. 14, at det lovgivende organ har en forpligtigelse til at inddrage barnets bedste som et grundlæggende element ved enhver lovvedtagelse, hvor børn involveres.¹⁰⁹ Efter dansk lovgivning, skal der både i forældremyndighedsafgørelser og i afgørelser om, hvorvidt der skal bevilges stedbarnsadoption, tages hensyn til barnets bedste, hvilket også følger af forældreansvarslovens § 4 og adoptionslovens § 2. Når en stedbarnsadoption bliver afvist eller når Familieretshuset ej heller vil godkende en aftale om overførsel af forældremyndighed, som følge af, at der

¹⁰⁷ BET nr. 1350 af 1998 pkt. 4.5. LLF nr. 164 af 1985-1986 alm. bem til pkt. 5 a-d. LLF nr. 2 af 2000-2001, alm bem. pkt. 5. TFA2019.99 afsnit 4.1 og 4.3

¹⁰⁸ Ibid

¹⁰⁹ General comment no. 14, 2013, pkt. 10-12, 14-15, 25, 31-33

har været et vederlag forbundet med surrogati-arrangementet, kan disse afvisninger forekomme dårligt foreneligt med barnets bedste. Ligeledes gør sig gældende, når den sociale mor ikke kan registreres som barnets retlige mor i et surrogati-arrangement, som følge af at det strider mod dansk retsopfattelse og en aftale om surrogatmoderskab ikke er gyldig efter børnelovens § 31. Spørgsmålet er således, hvor og på hvilken måde den danske lovgivning retmæssig stiller barnet i aftaler om surrogatmoderskab.

Har et par indgået en aftale om surrogatmoderskab med en kvinde, hvor barnet efter fødslen skal overleveres i forening til barnets biologiske far og sociale mor, har surrogatmoderen formentlig aldrig haft intentioner om at skulle løfte forældreopgaven i forhold til barnet. Her er det den sociale mor, der sammen med barnets far, skal varetage forældreopgaven og være de primære omsorgspersoner for barnet. Skal surrogatmoderen ikke fungere som barnets mor og ikke være en del af barnets liv, kan der stilles spørgsmålet om, hvorvidt det er til barnets bedste, at barnet får en juridisk anerkendt mor. En juridisk anerkendt mor som varetager forældreskabet over barnet, som har forsørgelsespligt, er værge for barnet og som har en pligt til at tage ansvar for barnet, ved at drage omsorg og træffe væsentlige beslutninger på barnets vegne efter barnets interesse i forening med den biologiske far. Ligeledes kan der stilles spørgsmål om, hvorvidt det ikke vil være til barnet bedste, at den sociale mor og barnet fik en gensidig legal arveret, ligesom en retlig forælder og dennes barn har. Spørgsmålet er således, om det stiller barnet i en ugunstig situation, hvis barnet ikke kan få anerkendt en retlig mor, da barnets oprindelige juridiske mor, surrogatmoderen, ikke er en del af barnets liv og varetager den daglige omsorg.

I dansk ret har vi et princip om, at barnet har ret til to forældre.¹¹⁰ Ligeledes er Børnekomitéen af den opfattelse, at fælles forældreansvar generelt er til barnets bedste.¹¹¹ Hvis de to forældre, der skal varetage forældreopgaven over det barn, der er født i et surrogati-arrangement, ikke kan varetage opgaven på lige fod med andre forældre, stiller det barnet i en ugunstig situation, da mor og barn ikke har de samme anerkendte rettigheder, som mor og barn uden for surrogati-arrangementer har. Når dansk ret begrænser den sociale mors mulighed for retligt forældreskab og forældremyndighed i et så væsentligt omfang, stiller det en tvivl om, hvorvidt dansk lovgivning er i overensstemmelse med princippet om barnets bedste, eftersom det kan antages, at det vil være bedst for barnet, at den

¹¹⁰ LFF nr. 207 af 2012-2013 alm bem. pkt. 3.2.1.1. Schultz, m.fl., 2017 s. 107

¹¹¹ General comment no. 14, 2013, pkt. 67

person, som de facto er mor til barnet også retligt set, kan blive anerkendt som barnets retlige moder eller som forældremyndighedsindehaver. Retsstilling kan således siges at være usikker for den sociale mor og barnet.¹¹²

Surrogatmoderskab er et retsområde, der rummer mere end blot juridiske perspektiver, og som er et kontroversielt og omdiskuteret område, uanset om der er tale om et altruistisk eller kommercielt surrogatmoderskab, hvad enten det finder sted i Danmark eller i udlandet. Det Ethiske Råd fastslår, at kommercielt surrogatmoderskab er et etisk problem og har den grundlæggende holdning, at sådanne arrangementer ikke bør finde sted, som følge af, at det vil bidrage til en uheldig ændring af grundlæggende forestillinger om forældreskab og menneskelig reproduktion, såfremt det fuldt ud lovliggøres.¹¹³ Under graviditeten opstår der en tilknytning mellem den gravide kvinde og det ufødte barn, som er af betydning for barnets videre udvikling, når der er aftalt en planlagt fjernelse af barnet og dette tages væk fra den eneste mor den kender – nemlig den kvinde, der har båret barnet i 9 måneder under graviditeten. Denne holdning har Det Ethiske Råd, selvom de fastslår, at det er svært at vurdere ud fra undersøgelser, hvilken betydning det har for barnets trivsel og tilknytning til en social mor, når barnet efter fødsel overlades til en anden mor, end den der har født barnet. Derudover påpeger Det Ethiske Råd en mulig risiko for udnyttelse af surrogatmødre. Surrogatmoderen kan have svært ved at sige nej til en kommerciel aftale om surrogatmoderskab, såfremt hun står i en sårbar eller dårlig økonomisk situation. Ligeledes kan hun muligvis have svært ved at sige fra eller føle sig presset til en aftale om altruistisk surrogatmoderskab, såfremt det er en person, der har nærtilknytning til denne kvinde, som beder hende om at føde et barn til hende. Herved vil der ske en undertrykkelse af surrogatmoderens autonomi eller selvbestemmelsesret. Det Ethiske Råd anser, at det økonomiske aspekt i kommercielle surrogatmoderskabsaftaler, medvirker til at surrogatmoder og barn bliver tingsliggjort, hvilket ikke anses for at være forenelig med samfundets normer, når det angår værdighed og godt forældreskab. Arrangementet vil nemt kunne betragtes som handel med børn og som et arbejde, der skal passes og gøres ordentligt, da surrogatmoderen kan betragtes som et middel til at producere et barn. Dette vil ikke betragtes som en gavmildhed, som gøres af ens egen gode og frie vilje. Endvidere anser rådet ikke de problemer, der er knyttet til surrogatmoderskab, for at ville forsvinde som følge af at lempe reglerne på området, og de anser det for sandsynligt, at der stadig vil eksistere et veludviklet sort marked med lave priser for surrogatmoderskab i

¹¹² Ahrens Nielsen, 2019. TFA2019.99 afsnit 4.5-5

¹¹³ Det Ethiske Råd, 2013 s. 63

udviklingslandene. Rådet påpeger dog, at princippet om barnets tarv derimod ikke kan bruges som argument imod brugen af surrogatmoderskab, da barnet er ønsket og må forventes at komme til at vokse op i en familie, hvor den biologiske far og den sociale mor vil tage sig om barnet.¹¹⁴

Retsområdet om surrogatmoderskab er kompleks og rummer moralske og etiske problematikker. De danske politikere er splittet omkring holdningen til, hvorvidt der skal ske en lempelse af dansk lovgivning om surrogatmoderskab. Politikerne er særligt fokuseret på den problemstilling, at betalt surrogatmoderskab i nogle lande er lovligt, og at det er noget danske par i stigende grad gør brug af, hvorfor der som følge heraf kommer flere og flere surrogatbørn til Danmark.¹¹⁵ Samtlige af Folketingets partier er åbne for at kigge på lovgivningen og drøfte de problemstillinger, der er forbundet med reglerne. Et bredt flertal bestående af Alternativet, Enhedslisten, Radikale Venstre, Liberal Alliance og SF er åbne for at ændre lovgivningen. Partierne har den grundlæggende holdning, at lovgivningen på området er gammeldags og skæv, og at Danmark har et ansvar for at sikre barnets tarv, når et barn kommer til verden som følge af et surrogati-arrangement. Lovgivningen skal derfor indrettes herefter, således at lovgivningen sikre barnet størst tryghed og har forældre, der kan tage vare på barnet i dets opvækst.¹¹⁶ Dansk Folkeparti, Konservative og Venstre er ligeledes villige til at diskutere de problemstillinger, der er forbundet med den danske lovgivning som følge af udviklingen af brug af surrogatmoderskab de senere år. Partierne er af den opfattelse, at barnets tarv ligeledes skal drøftes, da børnenes retsstilling er en problematik i praksis, hvilket giver anledning til en diskussion af, hvorvidt lovgivningen skal justeres.¹¹⁷

Frank Høgholm Pedersen, postdoc, cand.jur., og ph.d., kalder den danske lovgivning for et ”haltende retsforhold”, som følge af, at det efter dansk lovgivning er surrogatmoderen og den biologiske far, der anses som barnets juridiske forældre. Lovgivningen skaber nogle uklarheder i forhold til barnets retsstilling og han påpeger, at det vil være bedst for barnet, at den mor, som de facto fungerer som mor til barnet, kan blive retlig anerkendt som dennes mor, ud fra princippet om barnets bedste, hvilket lovgivningen på nuværende tidspunkt begrænser.¹¹⁸

¹¹⁴ Det Ethiske Råd, 2013 s. 49, 52-57, 60-63

¹¹⁵ Mansø, 2019

¹¹⁶ Ibid

¹¹⁷ Ibid

¹¹⁸ Ibid

Frankrig har for nylig spurgt Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, om de har pligt til at anerkende et barns sociale mor som den retlige mor, i den situation hvor barnet oprindeligt er født af en surrogatmoder i udlandet.¹¹⁹ Spørgsmålet blev stillet på baggrund af den tidligere nævnte EMD-sag *Frankrig mod Mennesson*, der verserede i 2014 ved EMD. I kølvandet på Mennesson sagen, blev fransk praksis ændret, således at det nu er muligt at registrere en biologiske far som retlig far til et barn født i et surrogati-arrangement i udlandet.¹²⁰ Som følge af, at en social mor efter fransk ret stadig ikke kan opnå et retligt forældreskab til et barn født i surrogati-arrangement, når barnet er født i udlandet, behandlede EMD-spørgsmålet fra Frankrigs højeste appelret, Kassationsretten. I en pressemeddelelse af 10. april 2019¹²¹ besvarede EMD spørgsmålet og udtalte enstemmigt, at en stat ikke er forpligtiget til at registrere en fødselsattest for at anerkende det retlige forældreskab af en social mor til et barn, der er født i et gestationelt surrogatmoderskab i udlandet, da den sociale mors mulighed for at adoptere barnet, kan tjene som et middel til at anerkende det retlige forhold mellem forældre og barn.

Det er i specialet blevet undersøgt, hvilke muligheder en social mor har for at opnå retligt forældreskab over et barn født i et surrogati-arrangement. Ud fra ovenstående analyse, kan det konkluderes, at den eneste måde, hvorpå en social mor kan opnå det fulde retlige forældreskab i Danmark, er ved stedbarnsadoption. EMD fastslog i deres pressemeddelelse, at det sikrer barnets interesser, at en social mor har mulighed for at opnå anerkendelse af et retligt forældreskab som følge af adoption.

Problematikkerne om surrogatmoderskab rummer både moralske og etiske spørgsmål og hvorvidt de danske regler om surrogatmoderskab lever op til barnets bedste, eller skal ændres, er der stadig uenighed om.¹²² Som følge af medieomtalen og stigningen i brugen af surrogatmødre, kan debatten om en lovændring, muligvis føre til en udvikling af retstilstanden i Danmark på området om surrogatmoderskab, hvilket kan resultere i en interessant og aktuel retsudvikling på området.

¹¹⁹ Ibid

¹²⁰ Press Release, European Court of Human Rights, ECHR 132 (2019) 10.04.2019

¹²¹ Ibid

¹²² Ahrens Nielsen, 2019. Mansø, 2019. TFA2019.99 afsnit 4.5-5

Konklusion

Formålet med dette speciale var at undersøge, hvilke muligheder et barnløst par har, for at indgå aftaler om surrogatmoderskab i Danmark. På baggrund af ovenstående analyse kan det konkluderes, at det efter dansk ret er lovligt at indgå aftaler om surrogatmoderskab. I et forsøg på at finde en kvinde, der vil være surrogatmoder for et par, fastslår adoptionslovens § 33-34, at det er ulovligt og strafbart at yde og modtage hjælp til formidling af surrogatmoderskab. Et barnløst par må derfor ikke annoncere efter en surrogatmor, ligesom de heller ikke må modtage hjælp fra en tredjemand for at opnå sådan forbindelse. Finder et barnløst par en kvinde, der vil være surrogatmoder for dem, er det dog ulovligt for sundhedspersoner i Danmark at udføre assisteret reproduktion på denne kvinde, når kvinden kunstigt befrugtes med en anden kvindes æg end hendes egne jf. lov om assisteret reproduktion § 5. Ligeledes følger det også af denne lovs § 13, at assisteret reproduktion ikke må finde sted på en kvinde, når der er indgået en aftale om surrogatmoderskab. Indgår et barnløst par en aftale om surrogatmoderskab med en surrogatmoder, kan en sådan aftale dog ikke retshåndhæves i Danmark, da en aftale om surrogatmoderskab er juridisk ugyldig efter børnelovens § 31. Det kan derfor konkluderes, at de danske love sætter en række begrænsninger for etableringen af, hvordan barnløse par kan indgå aftaler om surrogatmoderskab.

Formålet med specialet var endvidere at undersøge, hvilke juridiske problemstillinger, der kan opstå i forbindelse med et surrogati-arrangement set ud fra den sociale mors synsvinkel. Det er derfor ud fra tre underafsnit blevet undersøgt, om en social mor kan registreres som retlig forælder til et barn født i et surrogati-arrangement, om hun kan få del i forældremyndigheden over dette barn, samt om hun har mulighed for at stedbarnsadoptere barnet. Det kan på baggrund af disse underafsnit konkluderes, at det som udgangspunkt ikke efter dansk ret er muligt at registrere sig som retlig forælder til et barn født i et surrogati-arrangement, da børnelovens § 30 fastslår, at den kvinde, der føder et barn, anses som barnets retlige mor. En udenlandsk fødselsattest, der fastslår, at en social mor anses som retlig mor kan ikke føre til andet resultat, da det er i strid med dansk retsopfattelse, at sådan en fødselsattest anerkendes. Det betyder, at en social mor ingen juridiske rettigheder har til barnet, selvom hun oprindeligt kan være barnets genetiske mor og skal være den primære omsorgsperson for barnet sammen med den biologiske far.

En social mor har imidlertid mulighed for at få del i forældremyndigheden over barnet sammen med barnets biologiske far efter forældreansvarslovens § 13. Der følger dog nogle begrænsninger herved, da surrogatmoderen skal samtykke hertil, hvis hun på overførselstidspunktet er forældremyndighedsindehaver til barnet. Endvidere kan en aftale om overførsel af forældremyndighed ikke godkendes af Familieretshuset efter forældreansvarslovens § 13, stk. 3, 2. pkt., hvis der er indgået en aftale om kommercielt surrogatmoderskab, hvor det barnløse par har ydet vederlag til surrogatmoderen. Får en social mor del i forældremyndigheden over et barn, er det vigtigt at pointere, at der er forskel på de rettigheder og pligter en forældremyndighedsindehaver har i forhold til en retlige forælder. En forældremyndighedsindehaver har imidlertid ingen forsørgelsespligt eller legal arveret, hvilket en retlig forælder har.

Det kan udledes af ovenstående analyse, at den eneste måde, hvorpå en social mor kan opnå et retligt forældreskab over et barn født i et surrogati-arrangement, er ved stedbarnsadoption. For at en social mor kan stedbarnsadoptere et barn født i et surrogati-arrangement forudsætter det, at surrogatmoderen samtykker hertil, såfremt hun har del i forældremyndigheden jf. adoptionslovens § 7. Udgangspunktet er dog efter dansk praksis, at stedbarnsadoption som udgangspunkt først kan bevilges til en social mor, når hun og barnet har boet sammen i 2,5 år. Tidsperspektivet kan dog fraviges, såfremt Familieretshuset vurderer, at familien har opnået fornøden stabilitet, og det anses for bedst for barnet, at stedbarnsadoption bevilges før. Har det barnløse par og surrogatmoderen indgået en kommerciel aftale om surrogatmoderskab, følger det af adoptionslovens § 15, at Familieretshuset ikke kan bevillige stedbarnsadoption til en social mor.

Det kan derfor ud fra specialets analyse konkluderes, at dansk lov og praksis sætter en lang række begrænsninger for den sociale mors mulighed for at få del i forældremyndigheden og få det retlige forældreskab over et barn født i et surrogati-arrangement. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har ligeledes udtalt sig om spørgsmålet om surrogatmoderskab, da de i 2014 afsagde dom i *Mennesson og Labassee* sagerne. I sagerne vurderede Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, at der var sket en krænkelse af børnenes ret til privatliv, som følge af at Frankrig ikke ville registrere to udenlandske fødselsattester, der fastslog, at to franske par var surrogatbørnenes retlige forældre. Forældreansvarsloven bygger på et grundlæggende princip om, at et barn har ret til to forældre. Derudover skal afgørelser i Danmark altid træffes ud fra, hvad der anses for at være til barnets

bedste. Når dansk ret begrænser en social mors muligheder for at få del i forældremyndigheden eller få det retlige forældreskab i et så væsentligt omfang, stiller det en tvivl om, hvorvidt dansk lovgivning er i overensstemmelse med princippet om barnets bedste. Dette hænger således sammen med, at det formodentligt kan antages, at det vil være bedst for barnet, at den person, som de facto er mor til barnet også retligt set, kan blive anerkendt som barnets retlige mor eller som forældremyndighedsindehaver til barnet. Hvorvidt dansk ret skal ændres, så at reglerne er til barnet bedste, har de sidste par år været en omdiskuteret mediedebat, som politikerne har deltaget i. Hvorvidt et lovforslag er i vente og dermed en lovændring, må tiden således vise.

Abstract

The thoughts of initiating this thesis were based on the actuality of the topic within the area of the law regarding surrogacy as well as the increasing popularity in the media and the society of Denmark. The purpose of this thesis was to investigate the possibilities for a childless partnership in terms of agreeing upon surrogacy in Denmark. Furthermore, this is seen from the perspective of the social mother and looks upon the legal issues concerning an arrangement of surrogacy.

Before being able to investigate the above-mentioned possibilities, three subsections were developed and later answered in the analysis. These subsections include whether a social mother can be registered as a legal parent and being awarded custody of the child as well as the possibility of adopting a stepchild born in surrogacy parenthood.

In the grounds of the above-stated research questions the options of taking on surrogacy motherhood must be defined as being limited in Denmark. In Denmark, legislations on regulating surrogacy arrangements have been enacted. Though, an arrangement similar this cannot be enforced by the law, which also makes the possibility of receiving help from health professionals regarding the establishment of assistance in terms of reproduction non-existing. Furthermore, it is illegal to provide or receive assistance as well as being an intermediate of an agreement of surrogacy.

Based on the previously mentioned subsections, a social mother cannot be registered as the legal parent to a child in a surrogacy arrangement, since the biological mother gave birth to the child and thereby is seen as the legal parent in a Danish context. The social mother has the option of being awarded parental rights and responsibilities with the biological father, this requires that the biological mother need to receive the surrogate mother's consent. In a commercial setting, this does not apply, since a commercial surrogacy agreement would not be approved by "Familieretshuset". In other words, a transfer of custody would not be possible for a social mother in this setting. Adopting a stepchild born in surrogacy parenthood is the only option for a social mother in order for her to be awarded full parenthood of the child. This option means, that a social mother will be looked upon as equal in terms of parental rights in relation to the biological father.

As a rule, a stepchild adoption can only be granted if the parent and the child have been living together for a minimum of 2,5 years. Furthermore, the surrogate mother has to give her consent to the stepchild adoption as previously mentioned. If a commercial surrogacy agreement has been agreed upon by the parties in the childless partnership and the surrogate mother, the "Familiaretshuset" will not allow a stepchild adoption for a social mother, why she cannot legally be awarded the custody of the child.

Judgments from The European Court of Human Rights states, the child's right to respect for private life according to The European Convention on Human Rights Article 8 was violated as a result of birth certificates not eligible to register, why the biological fathers and social mothers cannot legally be registered as parents in the central register of births in regard to surrogacy arrangements.

The area of the law concerning surrogate motherhood is complex and is consisting of both moral as well as ethics. The principle on the best interest of the child is an integrated part of Danish Law, while in recent years' surrogacy has become increasing popular, which contributed social debates on whether the legislations regarding this is in agreement with the best interest of the child. The Danish Parliament has yet to agree if the best interest of the child is in agreement with Danish Law.

Litteraturliste

Afgørelser

Administrativ praksis:

- Ankestyrelsens principafgørelse 54-16
- Ankestyrelsens principafgørelse 79-17
- Civilretsdirektoratets afgørelse af 2. oktober 2001; j.nr. 2000-541- 382 (TFA2002.313)

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol:

- Case of Mennesson v. France, 26. June 2014
- Case of Labassee v. France 26. June 2014

Utrykt dom:

- Dom afsagt d. 29. november 2017 af Retten i Sønderborg, rettens nr. K01-4710/2017 <https://www.domstol.dk/soenderborg/Nyheder/Domsresuméer/Documents/D16.pdf> set d. 10. maj 2019

Artikler

- Ahrens Nielsen, Kevin (17. marts 2019) *OVERBLIK Må man bruge rugemor i Danmark? Her er reglerne*, DR, <https://www.dr.dk/nyheder/indland/overblik-maa-man-bruge-rugemor-i-danmark-her-er-reglerne> set d. 10. maj 2019
- Det Etske Råd, (1. maj 2015): *Rugemødre*, <http://www.etiskraad.dk/etiske-temaer/assisteret-reproduktion/undervisning-til-grundskolen/oenskebarn/tekster/rugemoedre> set d. 10. maj 2019
- Hvidtfelt Madsen, Karen (2012) *Rugemødre, rejser og nye reproduktionsmetaforer*, Aarhus Universitetsforslag
- Junker, Susanne (18. december 2013) *Mette kan ikke blive mor til sin datter*, Information
- Koefoed Nielsen, Rikke (2014): *Surrogatmoderskab – en usikker affære*, Ankestyrelsen
- Madsen, Karina (2005): *Kunstig befrugtning*, Dagbladet Information
- Mansø, Rikke (18. marts 2019): *Partier vil sikre børn af rugemødre to forældre: 'Loven er gammeldags og skæv'*, DR, <https://www.dr.dk/nyheder/politik/partier-vil-sikre-boern-af-rugemoedre-foraeldre-loven-er-gammeldags-og-skaev> set d. 10. maj 2019
- Pedersen, Birthe (1. februar 2019) *Fransk sag om rugemødre kan ændre retspraksis i Danmark*, Kristeligt Dagblad

Bekendtgørelser

- Bekendtgørelse nr. 283 af 20. marts 2019 om adoption
- Bekendtgørelse nr. 299 af 20. marts 2019 om forældremyndighed, barnets bopæl og samvær m.v.
- Bekendtgørelse nr. 994 af 14. december 1995 om forældremyndighed og samvær

Bøger

- Andersen, Mads Bryde (2002): *Ret og metode* (1. udgave), Gads Forlag
- Björk, Anita (2015): *Når forældre går fra hinanden – en håndbog i forældreansvar* (1. udgave), DJØF

- Blume, Peter (2009): *Juridisk metodelære* (5. udgave), DJØF
- Elo Rytter, Jens (2019): *Individets grundlæggende rettigheder* (3. udgave), Karnov Group
- Faye Jacobsen, Anette: *Stat og civilsamfund i nye relationer – FN's Børnekonventions historie i Danmark*, Institut for menneskerettigheder
- Godsk Pedersen og Hans Viggo Godsk Pedersen (2018): *Familie- og arveret* (10. Udgave), Karnov Group
- Holdgaard, Marianne, (2012): *Problemer med menneskerettigheder i familieretten* i Festskrift til Erik Werlauff, DJØF
- Kjølbro, Jon (2017): *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention - for praktikere* (4. udgave), DJØF
- Krone Christensen, Stine (2014): *Forældreansvarsloven med kommentarer* (2. udgave), Karnov Group
- Lorenzen, Peer m.fl. 2011, *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9)* (3. udgave), DJØF
- Munk-Hansen, Carsten (2018): *Retsvidenskabsteori* (2. udgave), DJØF
- Mørk, Anne (2019): *Børns processuelle rettigheder i tvangsanbringelsessager* (1. udgave), DJØF
- Nielsen, Linda og Ingrid Lund-Andersen (2018): *Familieretten* (8. udgave), Ex Tuto Publishing
- Nørgaard, Irene og Caroline Adolpsen og Eva Naur (2017) *Familieret* (3. udgave), DJØF
- Schultz, Trine, Hanne Hartoft, John Klausen og Nina von Hielmcrone (2017): *Socialret – Børn og unge* (1. udgave), DJØF
- Tvarnø, Christina D. og Ruth Nielsen (2017): *Retskilder og retsteorier* (5. udgave), DJØF
- Waage, Jonna (2015): *Børneloven med kommentarer* (2. udgave), DJØF

Forarbejder og andre fortolkningsbidrag

- Betænkning nr. 985 af 1983 af om forældremyndighed og samværsret
- Betænkning nr. 1350 af 1998 om børns retsstilling
- Betænkning nr. 1475 af 2006 om barnets perspektiv
- Folketingstidende 1985-1986 tillæg A sp. 4164
- Forslag til børneloven, LLF nr. 2 af 2000-2001
- Forslag til forældreansvarsloven, LFF nr. 133 af 2006-2007
- Forslag til lov om kunstig befrugtning i forbindelse med lægelig behandling, diagnostik og forskning m.v., LFF nr. 5 af 1996-1997
- Forslag til lov om ændring af adoptionsloven og indfødsretsloven, LLF nr. 164 af 1985-1986
- Forslag til lov om ændring af adoptionsloven, indfødsretsloven og navneloven, LFF nr. 73 af 1996-1997
- Forslag til lov om ændring af børneloven, lov om adoption, retsplejeloven og forskellige andre love, LFF nr. 207 af 2012-2013
- Forslag til lov om ændring af forældreansvarsloven og lov om social service, LFF nr. 76 af 2015

Konventioner

- Den Europæiske Menneskerettighedskonvention
- FN konventionen af 20. november 1989 om barnets rettigheder

- Haager-konventionen af 29. maj 1993 om beskyttelse af børn og om samarbejde med hen- syn til internationale adoptioner

Love

- Adoptionsloven, lov nr. 1041 af 3. august 2018
- Arveloven, lov nr. 515 af 6. juni 2017
- Børnebidragsloven, lovbekendtgørelse nr. 1815 af 23. december 2015
- Børneloven, lovbekendtgørelse nr. 1257 af 7. november 2018
- Forældreansvarsloven, lovbekendtgørelse nr. 1256 af 7. november 2018
- Lovbekendtgørelse om børns forsørgelse, nr. 1815 af 23. december 2015
- Lovbekendtgørelse om lov om dansk indfødsret nr. 422 af 7. juni 2004
- Lovbekendtgørelse om lov om dansk indfødsret nr. 1029 af 10. juli 2018
- Lov om anmeldelse af fødsler og dødsfald, lov nr. 225 af 1968
- Lov om assisteret reproduktion i forbindelse med behandling, diagnostik og forskning m.v., lov nr. 93 af 19. januar 2015
- Lov om Familieretshuset, lov nr. 1702 af 27. december 2018
- Lov om ændring af adoptionsloven, forældreansvarsloven og lov om dansk indfødsret, lov nr. 1525 af 27. december 2014
- Lov om ændring af adoptionsloven og indfødsretsloven, lov nr. 326 af 1986
- Lov om ændring af forældreansvarsloven, lov om ægteskabs indgåelse og opløsning og for- skellige andre love, lov nr.1711 af 27. december 2018
- Lov om ændring af lov om dansk indfødsret, lov nr. 729 af 25. juni 2014
- Værgemålsloven, lovbekendtgørelse nr. 1015 af 20. august 2007

Tidsskrifter

- TFA2019.99
- TFA2018.2
- TFA2017.76/1
- TFA2016.454
- TFA2014.96
- U.1989B.191

Vejledninger

- Vejledning nr. 9279 af 20. marts 2019 om forældremyndighed, barnets bopæl og samvær
- Vejledning nr. 9267 af 20. marts 2019 om adoption

Andet

- Ankestyrelsen, ”Vil du klage”: <https://ast.dk/for-borgere-med-en-klagesag/din-sag-i-anke- styrelsen> set d. 10. maj 2019
- Ankestyrelsen, ”Hvad er en principafgørelse”: <https://ast.dk/for-borgere-med-en-klage- sag/sadan-behandler-vi-din-sag/hvad-er-en-afgorelse/hvornar-er-en-sag-principiel> set d. 10. maj 2019
- Borger.dk, ”Fødselsregistrering”: www.borger.dk/familie-og-boern/foedselsregistrering set d. 10. maj 2019

- Committee on the Rights of the Children, General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)
- Den store danske, ”Vederlag”: http://denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Jura/Obligationsret/vederlag set d. 10. maj 2019
- Det Ethiske Råd, (2013): *International handel med menneskelige æg, rugemoderskab og organer - En redegørelse fra Det Ethiske Råd*
- European Court of Human Rights, 8. april 2019, What is a request for an advisory opinion?
- Indfødsretsudvalget 2013-14, 31. oktober 2014, Alm.del endeligt svar på spørgsmål 62, <https://www.ft.dk/samling/20131/almdel/ifu/spm/62/svar/1167297/1415103.pdf> set d. 10. maj 2019
- Press Release, European Court of Human Rights, ECHR 132 (2019) 10.04.2019
- Social- og Indenrigsministeriet, maj 2016, Forældreskab i børneloven - En analyse af hvem der er barnets forældre
- Styrelsen for Patient Sikkerhed, ”Assisteret reproduktion”: <https://stps.dk/da/sundhedsprofessionelle-og-myndigheder/assisteret-reproduktion/> set d. 10. maj 2019